

# בקי צור

## ללמוד לחבין לזכור

מסכת פסחים – ל"ו-מ"ב

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש.  
**המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.**

**קישור לרכישת ספרי המחבר  
באתר אמזון בסוף הקובץ הזה**

אנא

**עזרו לנו ותרמו בעין יפה**

**להמשך הפצת ה"בקי צור"**

**לתרומה**

דף לו

**האוכל נבלה ביום הכפורים פטור**

**לדעת רבי שמעון**, אין איסור חל על איסור, ולכן מאחר שנבילה אסורה באכילה, כשמגיע יום הכיפורים, אין איסור יום הכיפורים חל עליה.

ולפיכך אף על פי שהאוכל ביום הכיפורים חייב חטאת, האוכל נבילה בשוגג ביום הכיפורים, פטור מחטאת.

**מצת מעשר שני בירושלים**

**לדעת רבי יוסי הגלילי**, מצה הנעשית ממעשר שני, אף על פי שהיא מותרת באכילה בירושלים, אף בירושלים **אין יוצאים בה ידי חובת מצה בליל הפסח**.

והסיבה לכך, **כי המצה של ליל הפסח קרויה "לֶחֶם עֲנִי" (דברים ט"ז ג') כמו "לחם אוני", ללמד, שתהא מצה המותרת גם באנינות. להוציא מצת מעשר שני, שאינה נאכלת באנינות, אלא בשמחה, שנאמר במעשר שני, "לא אֶכְלָתִי בְּאֲנִי מִמֶּנּוּ" (דברים כ"ו י"ד).**

**ובדף ל"ח יתבאר בעזה"י, שלדעת רבי מאיר, אין יוצאים ידי חובה במצת מעשר שני מטעם אחר, והוא, שלדעתו מעשר שני ממון גבוה, ואין יוצאים ידי חובה אלא במצת הדיוט.**

**ולדעת רבי עקיבא**, מצה הנעשית ממעשר שני, מאחר שהיא מותרת באכילה בירושלים, **יוצאים בה בירושלים ידי חובת מצה בליל הפסח**.

**שנאמר בעניין מצה של ליל הפסח פעמים הרבה "מִצּוֹת" "מִצּוֹת", לרבות כל מיני מצות המותרות באכילה.**

**"לֶחֶם עֲנִי"**

**נתבאר שלדעת רבי יוסי הגלילי**, הכתוב **"לֶחֶם עֲנִי" (דברים ט"ז ג') נדרש כמו "לחם אוני", ובא ללמד, על כך שהמצה צריכה שתהיה ראויה להיאכל גם באנינות. להוציא מצת מעשר שני שאסורה לאונן.**

וכבר נתבאר שלדעת רבי עקיבא מצת מעשר עני כשרה והסיבה שהמצה של ליל הפסח קרויה **"לֶחֶם עֲנִי" מלשון "לחם עוני", כלומר לחם שעונים עליו דברים הרבה, שגומרים עליו את ההלל, ואומרים עליו הגדה.**

ומחלוקתם היא מה יש לדרוש מהקרי **"עוני"**, אבל הסיבה שנכתב **"עוני"**, היא ללמד, שמצה עשירה אין יוצאים בה ידי חובה, כפי שנתבאר בדף ל"ה.

**ללוש עיסה בחלב**

לעיל נתבאר, שרבי יהושע בן לוי היה אומר לבניו, שבימי הפסח, חוץ מלילה ראשון, ילושו לו עיסה במי פירות.

- יש אומרים שהורה להם ללוש לו עיסה בדבש, אבל בחלב לא, כי אסור ללוש עיסה בחלב, שמא יבוא לאוכלה בבשר.

- ויש אומרים שהורה להם ללוש לו עיסה בחלב, באופן המותר, כלומר עיסה מועטת, הקרויה בגמרא **כעין תורא [=כעין שור]**.

שכשם שהשור אוכל פת כולה בבת אחת, כך פת זו שהיא מועטת, הכל אוכלים אותה בבת אחת, ולא משהים אותה שיש לחוש שיאכלוה אחר כך בבשר.

כך כתבתי מתחילה. שכן כך הוא לשון רש"י, כעין תורא, מעט כעין של שור, מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב. ע"כ.

ואני הבנתי, שכעין של שור, פירושו כמו של שור, ולפיכך כתבתי כפי שכתבתי.

ושוב העירוני שכוונת רש"י לפת שגודלה כגודל העין של השור. וכן מבואר בפסקי הרא"ש במסכת חולין, שכתב, ופירש רש"י שם, כעין תורא, שלא עשה כי אם דבר מועט, עוגה קטנה כעינו של שור.

## לישה בפושרים ולתיתה – במצות של פסח

העיסה שלשים אותה במים פושרים, ממהרת להחמיץ. ולפיכך, מאחר שלישת עיסה בפסח נתונה לכל אדם, יש לחוש שלא יזהרו בלישה זו לשמור את העיסה שלא תחמיץ. ולכן לדברי הכל **אסור ללוש בפסח עיסה בפושרים**.

**וכמו כן**, הלתיתה שמשרים את החיטים במים כדי לכתוש אותן במכתשת, להסיר מורסן להיות סולת נקיה, עלולה להביא לידי חימוץ, ולכן **אין ללתות** את החיטים בפסח.

## לישה בפושרים ולתיתה – במנחות

כל המנחות נעשות מצה ולא חמץ, שנאמר "לא תאפה חמץ" (ויקרא ו' י').

ורוב המנחות, קרבנות יחיד הן, וכל יחיד רשאי ללוש אותן בעצמו, שנאמר, "וּנְפֹשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרֶב מִנְחָה לַה' סֵלֶת יִהְיֶה קֶרֶבְנוּ וְיִצַק עָלֶיךָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיךָ לְבָנָה. וְהִבִּיֵּאָה אֶל בְּנֵי אֱהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמֵּץ מִשֶּׁם מִלֹּא קִמְצוּ מִסֵּלֶתָהּ וּמִשֶּׁמֶנָּה עַל כָּל לִבְנֵתָהּ וְהִקְטִיר הִכְהֵן אֶת אֲזִקְרָתָהּ הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה'" (ויקרא ב' א'-ב'), ללמד שמקמיצה ואילך מצות כהונה, אבל יציקה ובלילה כשירה בכל אדם.

ואף על פי כן, **מותר ללוש אותן בפושרים**, ואין לחוש לכך שיחמיצו.

והסיבה לכך, כי אף שהמנחות נעשות בידי הכל, מאחר שנעשות בעזרה במקום הכהנים שהם זריזים במצוות, הכהנים יזרזו את הכל ללוש את המנחות באופן שלא יחמיצו, ולכן מותר ללוש אותן בפושרים.

**אבל ללתות** את המנחות **אסור**, כי פעולה זו נעשית חוץ לעזרה, ומאחר שכל יחיד מתעסק במנחות בעצמו, יש לחוש שעל ידי הלתיתה יבואו לידי חמץ.

## לישה בפושרים ולתיתה – במנחת העומר

מנחת העומר, מאחר שהיא מנחת ציבור, כל פעולותיה, גם אלו שחוץ לעזרה, נעשים על ידי בי"ד, שהם זריזים.

ולפיכך, אין לחוש כלל שמא תחמיץ המנחה בלא דעת, ולכן **מותר אף ללתות** את השעורים של המנחה הזו.

## מצת ביכורים

הביכורים אסורים לזרים כמו תרומה, ונאכלים לכהנים ובירושלים בלבד.

ומבואר בברייתא, **שבין לדעת רבי יוסי הגלילי, ובין לדעת רבי עקיבא, מצה הנעשית מביכורים**

של מיני דגן, **אין כהן יוצא בה ידי חובתו בפסח**.

ומתחילה אמרו, שלדעת רבי עקיבא, ענין זה למד מהכתוב, "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צֹלֵי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ" (שמות י"ב ח'). שהקישת תורה מצה למרור, ללמד, שכשם שמרור אינו ביכורים, שכן ביכורים באים רק משבעת המינים, ואין ביניהם מין מרור, ואם כן, על כרחך אינו יכול להביא מרור שהוא ביכורים, כך מצה אינה באה ביכורים.

ודחו זאת ואמרו, שאם כן, יש לך ללמוד מהיקש זה, שכשם שמרור הוא דבר שאין במינו ביכורים, כלומר מרור בא ממין שאין מביאים ממנו ביכורים, כך המצה באה ממין שאין מביאים ממנו ביכורים, ולא תבוא מצה מחיטים ושעורים, שמביאים מהם ביכורים.

ואין לומר, שלענין זה יש לך ללמוד ממה שנאמר פעמים הרבה "מִצּוֹת" "מִצּוֹת", ללמד שגם מצת חיטים ושעורים יוצאים בה, כי אם כן יש לך ללמוד מריבוי זה, שגם מצת ביכורים יוצאים בה.

ואם כן על כרחך מהיקש "וּמִצּוֹת עַל מִרְרִים", אין לך ללמוד שלא תבוא מצה ביכורים.

ומסקנת הסוגיה, שמודה רבי עקיבא לרבי יוסי הגלילי, שענין זה שאין כהן יוצא במצת ביכורים, למד **מהכתוב**, "כָּל מִחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ **בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת**" (שמות י"ב כ'), **הבא ללמד, שאין יוצאים ידי חובה אלא במצה הנאכלת בכל מושבות, להוציא מצת ביכורים, שהיא נאכלת בירושלים בלבד**.

ולעיל נתבאר שנחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא אם יוצא אדם במצת מעשר שני בירושלים.

ולדעת רבי יוסי הגלילי, אין אדם יוצא במצת מעשר שני בירושלים, כי המצה של ליל הפסח קרויה "לֶחֶם עֲנִי" (דברים ט"ז ג') כמו "לחם אוני", ללמד, שתהא מצה המותרת גם באנינות, להוציא מצת מעשר שני, שאינה נאכלת באנינות, אלא בשמחה, שנאמר במעשר שני, "לֹא אֲכָלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ" (דברים כ"ו י"ד).

ולדעת רבי יוסי הגלילי, רק מעשר שני אינו נאכל באנינות, אבל ביכורים נאכלים גם באנינות, כדעת רבי שמעון להלן, ולכן, מהכתוב "לֶחֶם עֲנִי", היה לו ללמוד רק שאין יוצאים במצת מעשר שני, אבל לא היה לו ללמוד שאין יוצאים במצת ביכורים.

אמנם לדעת חכמים, האומרים, שביכורים אינם נאכלים באנינות, אם דעתם כדעת רבי יוסי הגלילי, שהכתוב "לֶחֶם עֲנִי" מלמד שמצה שאינה נאכלת

באנינות, כמצת מעשר שני, אין יוצאים בה בפסח,

מכאן יש ללמוד, שאין יוצאים גם במצת ביכורים.

ולדעת רבי עקיבא, אדם יוצא במצת מעשר שני בירושלים, כי יוצאים גם במצה שאינה נאכלת באנינות. ואף שמעשר שני שווה לביכורים לעניין זה שאינם נאכלים בכל מושבות, מהכתוב "בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹאכְלוּ מִצֹּת" לומד רבי עקיבא שאין יוצאים במצת ביכורים, ואינו לומד שאין יוצאים במצת מעשר שני.

כי נאמר פעמים הרבה "מִצֹּת" "מִצֹּת", ללמד שרוב מצות יוצאים בהם.

ואם כן מהכתוב "בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹאכְלוּ מִצֹּת", יש לך למעט רק מין אחד של מצה, שאין יוצאים בה, כי אינה נאכלת בכל מושבות.

ולדעת רבי עקיבא, יש לך למעט מצת ביכורים ולא מצת מעשר שני.

כי ביכורים אין להם כלל היתר להיאכל חוץ לירושלים, מה שאין כן מעשר שני, שיש לו היתר להיאכל חוץ לירושלים, שאם נטמא, הוא נפדה, ונאכל בכל מקום, כדרשת רבי אלעזר להלן.

## מעשר שני שנטמא

לדברי רבי אלעזר, מעשר שני שנטמא, **אפילו**

**אם נטמא בתוך ירושלים, נפדה.**

שנאמר, "כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֲתוֹ ... וְנִתְּתָה בְּכֶסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בְּדָד" (דברים י"ד כ"ד-כ"ה), ו"שאת", לשון אכילה הוא, שנאמר, "וַיִּשָּׂא מִשְׁאֵת [=מנות] מֵאֵת פָּנָיו" (בראשית מ"ג ל"ד).

ואם כן, מעשר שני שאינך יכול לשאתו, הוא מעשר שני שנטמא, שאי אפשר לאוכלו, ומבואר בכתוב שיש לפדותו.

## כהן אונן לענין אכילת ביכורים

**לדעת תנא קמא** בברייתא, **כהן אונן אסור לאכול ביכורים**. שנאמר, "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ [=מעשר שני] וּבְכֹרֶת בָּקָרְךָ וְצֹאנְךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְרֹ וְנִדְבַתִּיךָ וְיִתְרוֹמֶת דָּדָּ [=ביכורים]" (דברים י"ב י"ז), **הקישא תורה ביכורים למעשר שני**, ללמד, שכשם שמעשר שני אסור לאונן, כך ביכורים אסורים לאונן.

**ולדעת רבי שמעון, כהן אונן מותר לאכול ביכורים**. כי **הביכורים קרויים תרומה**, "וְיִתְרוֹמֶת דָּדָּ", ומעתה, כשם שכהן אונן מותר לאכול תרומה, כך כהן אונן מותר לאכול ביכורים.

## זמן הבאת ביכורים

בענין הביכורים **נאמר**, "**וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר יֵתֶן לְךָ ה'** אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֶתָּה וְהַלְוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ" (דברים כ"ו י"א). ולא בא הכתוב ללמד על הביכורים שיאכלו רק בשמחה ולא באנינות, אלא **ללמד על זמן הבאת הביכורים**, שיש להביאם **בזמן קצירה ולקיטה**, שהוא **הזמן שאדם שמח בתבואתו**.

**וזהו ששנינו**, שעיקר זמן הבאת ביכורים, **מעצרת עד החג**, וקודם עצרת לא יביא כלל, כי שתי הלחם הקרבים בעצרת הם מתירים את הבאת הביכורים, ומשם ועד החג הוא זמן השמחה מחמת הלקיטה. ובזמן זה המביא ביכורים **מביא וקורא** פרשת ביכורים.

**אבל** המביא ביכורים **מהחג ועד חנוכה**, מאחר שכבר עבר זמן שמחת הלקיטה, אין זה עיקר זמן הבאת ביכורים, וה**מביא** באותו זמן ביכורים, **אינו קורא** פרשת ביכורים.

ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל, כי נאמר "וּלְקַחְתָּ מִבְּרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְּיֵא מֵאֲרָצְךָ" (דברים כ"ו ב'), ללמד, שאין מביאים אלא בזמן שמצויים בארצך, ועוד לא כלו לחיה מן השדה, ומחנוכה ואילך כבר כלו מן השדה.

## מצה נקיה הדראה חלוטה ואשישה

מצד אחד נאמר "לָחֶם עֲנִי", ומשמע שיוצאים ידי חובה, רק בלחם כלחמו של עני, דהיינו פת קיבר, היא הנקראת **פת הדראה**, שניטל כל הדרה.

ומצד שני, מתוך כך שנאמר פעמים הרבה "מִצֹּת" "מִצֹּת", יש ללמוד ש**יוצאים** בכל פת, אפילו משובחת ביותר.

וישוב שני הכתובים הוא, שאמנם יוצאים ידי חובה **גם בפת** של סולת **נקיה** כפת של שלמה המלך, ובלבד שתהא אפויה כדרך שאופים פת קיבר, ובצורה שעושים פת קיבר.

**אבל פת חלוטה**, שהיא פת המבושלת במים רותחים, חשובה היא מצד עשייתה. **וכן פת אשישה**, היא פת גדולה ביותר, [כמבואר להלן מדברי רב חנן בר אבא]. מאחר שאינם נאפים כדרך אפיית פת קיבר ולא בצורת פת קיבר, **אין יוצאים** בהם ידי חובה בפסח.

## אשפר ואשישה

בעניין העלאת דוד את הארון לעיר דוד נאמר, "**וַיַּחֲלֶק לְכָל הָעָם לְכָל הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל לְמַאִישׁ וְעַד אִשָּׁה לְאִישׁ חֵלֶת לֶחֶם אַחַת וְאַשְׁפֹּר אֶחָד**

**וְאֶשְׁשֶׁה אֶחָת וַיִּלָּךְ כָּל הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ** (שמואל

ב' ו' י"ט).

וביאר רב חנן בר אבא :

**"וְאֶשְׁפָּר" – אַחַד מְשִׁישָׁה בַּפָּר**. כלומר חתיכה גדולה שהיא ששית של פר.

**"וְאֶשְׁשֶׁה" – אַחַד מְשִׁישָׁה באיפה**. כלומר לחם גדול שהוא ששית של איפה, חצי סאה.

ושמואל חולק ואומר :

**"וְאֶשְׁשֶׁה" – גרבא דחמרא**, כלומר איפה של יין, כמו שנאמר, **"וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי עוֹד לְךָ אֶהְיֶה אֶשְׁה אֶהְבֶּת רַע וּמִנְאָפֶת כְּאֶהְבֶּת ה'** אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם פְּנִים אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֶהְבֵּי אֲשִׁישִׁי עֲנָבִים" (הושע ג' א).

## דף לז

### אפיית פת עבה

**מתחילה היו סבורים, שנחלקו בית שמאי ובית הלל אם מותר לאפות בפסח פת עבה, שבית שמאי אוסרים, ובית הלל מתירים.**

**ואמר רב הונא, שפת עבה שהתירו בית הלל לאפות בפסח בלא חשש שתחמיץ, היא פת עבה עד עובי טפח.**

**שכן מצינו בלחם הפנים**, שאסור להיות חמץ, כמו שאמרו במסכת מנחות **"כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה'** לֹא תַעֲשֶׂה חֻמֶּץ" (ויקרא ב' י"א) לרבות לחם הפנים, שלא יהא חמץ, ואף על פי כן היה עובי דפנותיו טפח, ולא חששו לו שיחמיץ, שלכן היה קרוי לחם הפנים, שהיו לו פנים, וכלל בידינו שאין פנים פחות מטפח.

**ורב יוסף הקשה על הדברים הללו, ואמר, שאם התירו לעשות פת עבה בלחם הפנים, אין ללמוד מכאן היתר לכל אדם לעשות פת עבה בפסח.**

**א. שכן אם התירו לכהנים לאפות לחם הפנים עבה, משום שהם זריזים, ובקיאים לשמור שלא יחמיץ, אין ללמוד מכאן היתר לכל אינם שאינם זריזים.**

**ב. וכמו כן, אם התירו לאפות לחם הפנים עבה, שהוא פת עמילה, כלומר שנילושה היטב, כמו ששנינו במנחות, שכל המנחות טעונות שלוש מאות שיפה, וחמש מאות בעיטה, ולכן אינה ממהרת להחמיץ, אין ללמוד מכאן היתר לכל פת, שאינה עמילה כמותו.**

**ג. וכמו כן, אם התירו לאפות לחם הפנים עבה שהוא נאפה בעצים יבשים הממהרים אפייתו ומונעים חימוצו, אין ללמוד מכאן היתר לכל פת שנאפית בעצים שאינם יבשים כאלו.**

**ד. וכמו כן, אם התירו לאפות לחם הפנים עבה שהוא נאפה בתנור חם שבכל יום היו מסיקים תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה, אין ללמוד מכאן היתר לכל פת שנאפית בתנור שאינו חם כזה.**

**ה. וכמו כן, אם התירו לאפות לחם הפנים עבה שהוא נאפה בתנור של מתכת, אין ללמוד מכאן היתר לכל פת שנאפית בתנור חרס.**

ומסקנת הגמרא, שלא נחלקו חכמים בדין זה, ומשמע, שלדברי הכל, אין לאפות פת עבה בפסח.

### אפיית פת מרובה ביום טוב

יש אומרים שרב ירמיה בר אבא שאל את רבו רב, ויש אומרים שרב שאל את רבו רבינו הקדוש, והיה הדבר ביחוד, כלומר בינו לבינו. אי"נ בבירור, מה היא אותה פת עבה שנחלקו בה בית שמאי ובית הלל אם מותר לאפותה?

ואמרו רב או רבינו הקדוש, שהכוונה לאפיית פת מרובה.

**ובית שמאי לא אסרו משום שיש בדבר חשש חימוץ, כגון שאופה מצות דקות שאין בהם חשש חימוץ. והסיבה שאסרו, כי יש בדבר טירחה, ובין בפסח בין בשאר יום טוב אסרו לעשות זאת, כי לדעתם אסור לטרוח ביום טוב טירחה שלא לצורך. ובית הלל מתירים.**

והסיבה שנקראת פת מרובה בשם פת עבה כי כשלשים הרבה יחד העיסה עבה.

אי נמי במקומו של התנא ששנה מחלוקת זאת היו רגילים לקרות לפת מרובה בשם פת עבה.

### עשיית סריקין מצויירים בפסח

נחלקו חכמים, אם מותר לעשות בעיסה של המצות ציורים, או שיש לחוש שמא בתוך כך שיצייר בעיסה, תחמיץ.

**א. דעת בייתוס בן זונין.**

מתוך דברי בייתוס בן זונין ושאלותיו לחכמים משמע, שאף שמודה הוא שאין לצייר בעיסה ציורים, שמא תחמיץ, דעתו שמותר לחקוק בה ציורים בדפוס המוכן לכך, שבדחיפה אחת נעשה הציור, ואין בדבר שהייה.

ויל"ע אם היה בייתוס תנא, שיש להתחשב בדעתו, או שהיה אופה, ששאל מה ששאל, וקיבל כל מה שאמרו לו חכמים, ואין להחשיב דבריו כדעה בפני עצמה.

**ב. דעת חכמים.**

מתוך תשובת חכמים לבייתוס בן זוגין משמע, שאף שמסברא יש לחלק כדבריו, בין עשיית ציורים בעיסה, לבין חקיקה בדפוס, מכל מקום **אסרו את אלו משום אלו**, שלא יאמרו, כיצד יתכן שכולם, שאין להם דפוס, אסורים, ורק לבייתוס, שיש לו דפוס, מותר.

**ג. דעת רבי צדוק ללשון ראשון.**

ללשון ראשון, כשנכנס רבי אלעזר בר צדוק עם אביו לבית רבן גמליאל, וראה שם מצות מצוירות, אמר לו אביו, שלא **אסרו** לעשות כן אלא **לנחתומים** שמקפידים שיהיו הציורים יפים, ושוהים לציירם, ובתוך כך מחמיצים.

**אבל העושה לעצמו**, שאינו מקפיד על הציור, אין לחוש שישנה בציורו, **ומותר** לו לצייר בעיסה ציורים.

**ד. דעת רבי צדוק ללשון שני.**

ללשון שני, כשנכנס רבי אלעזר בר צדוק עם אביו לבית רבן גמליאל, וראה שם מצות מצוירות, אמר לו אביו, שלא **אסרו** לעשות כן אלא **לבני אדם שאינם נחתומים**, שאינם בקיאים בדבר, ואין להם דפוסים לצייר בהם, ושוהים לצייר, ובתוך כך מחמיצים.

**אבל נחתומים**, שהם בקיאים בדבר, ויש להם דפוסים, אין לחוש שישנה בציור, **ומותר להם** לצייר בעיסה ציורים.

**ה. דעת רבי יוסי.**

לדעת רבי יוסי, **מצות דקות** שאינן ממהרות להחמיץ, **מותר לצייר בהן**.

**ומצות עבות**, מתוך עוביין מחמיצות בשהייה מועטת, ולכן **אין לצייר בהן**.

## לצאת ידי חובה בלילה

### ראשון של פסח במצה מצוירת

גם באופנים שאסרו לעשות בפסח מצה מצוירת, **בדיעבד אם עשה** מצה מצוירת, ושמר עליה שלא תחמיץ, מותר לאוכלה, **ויוצא בה** אף ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון.

[במדבר ט"ו י"ז-כ"א] וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה בְּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֹמוּ תִרְיֹמָהּ לָהּ. רֹאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֻלָּה תִּרְיֹמוּ תִרְיֹמָה כְּתִרֹמַת גֶּרֶן כֵּן תִּרְיֹמוּ אֹתָהּ. מִרֹאשִׁית עֲרֹסְתֶיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תִּרְיֹמָה לְדֹרֹתֶיכֶם.

### תרומה ומדומע פטורים מחלה

עיסה של תרומה פטורה מחלה, שנאמר בחלה,

"תִּרְיֹמוּ תִרְיֹמָהּ לָהּ", להוציא עיסה שהיא כבר תרומה.

ומבואר בברייתא, שגם עיסה מדומעת, כלומר

חולין שנפלו לתוכם תרומה, דינה כן, ופטורה מחלה.

### לחם שחייבים להפריש ממנו חלה

בענין חיוב הפרשת חלה מהעיסה נאמר,

"בְּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", ללמד שחייבים להפריש חלה רק מעיסה הנעשית לחם.

**א. דעת ריש לקיש.**

**אין קרוי לחם אלא הנעשה בתנור**, שנאמר,

"בְּשִׁבְרֵי לֶחֶם מִטָּה לֶחֶם וְאָפוּ עֶשְׂרֵי נָשִׁים לַחֲמֶכֶם

בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקָל וְאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁפְּעוּ" (ויקרא כ"ו כ"ו).

ומהטעם הזה, שנינו בברייתא, שהדברים

הבאים פטורים מחלה, כי כולם אינם נאפים בתנור אלא באילפס [=סיר].

ואלו הם: (א) סופגנים [=עשויים כספוג]. (ב)

דובשנים [=מטוגנים בשמן]. (ג) איסקריטין

[=עשויים כצפיחית, שעיסתם רכה מאוד]. (ד) וחלת

המסרת [=לדברי רבי יהושע בן לוי, זהו חלוט של

בעלי בתים, כלומר עיסה מטוגנת במחבת].

ומודה ריש לקיש, שפעמים גם הנעשה באילפס

**יהא נידון כנעשה בתנור, וזאת, כשתחילה**

**הרתיחו את האילפס, ואחר כך נתנו בתוכו את**

**הלחם, כי עניין זה דומה לעשיה בתנור.**

והאופן שבו הנעשה באילפס פטור מחלה הוא,

כשתחילה נתנו בתוכו את הלחם, ואחר כך

הרתיחו את האילפס. [וזהו האופן שבו נחלק ריש

לקיש עם רבי יוחנן].

ומאחר שהנעשה באילפס אינו נחשב לחם

להתחייב בחלה, קל וחומר לנאפה בחמה, שאינו

דומה כלל לנעשה בתנור, ולכן אינו נחשב לחם

להתחייב בחלה.

**ב. דעת רבי יוחנן.**

**כל הנאפה על ידי האש נקרא לחם**, ואפילו

נאפה באילפס.

ולפיכך, כל הדברים המנויים לעיל: (א) סופגנים.

(ב) דובשנים. (ג) איסקריטין. (ד) וחלת המסרת.

אף על פי שנעשו באילפס באופן שתחילה נתנום

בו ואחר כך הרתיחוהו חייבים הם בחלה.

**והאופן שבו פטורים הם מחלה, הוא כשנעשו**

**בחום השמש.**

ולהלן לעניין מעיסה וחליטה, יתבאר בעזה"י,

האם נחלקו תנאים במחלוקת זו.

ואומר רבינו תם, שמחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, היא בדבר שבלילתו רכה. שרבי יוחנן סבר, אפייתו באילפס עושהו לחם, וחייב בחלה. וריש לקיש סבר, אין עושהו לחם, ופטור מחלה. אבל דבר שבלילתו עבה, הכל מודים שחייב בחלה, ואפילו אם אחר כך מטגנו או מבשלו על ידי משקה, כי חיוב חלה בא משעת גלגול.

## מצה העשויה באילפס

נתבאר, שמאחר שלענין הפרשת חלה נאמר לחם, לדעת ריש לקיש, יש בכלל זה רק העשוי בתנור, או העשוי באילפס שתחילה הורתח ולאחר מכן ניתן בו הלחם. ולדעת רבי יוחנן, כל הנעשה בחום האש בכלל זה.

וכמו כן לענין אכילת מצה לילה ראשון של פסח, מאחר שנאמר בה "לֶחֶם עֲנִי", לדעת ריש לקיש יש בכלל זה רק העשוי בתנור או העשוי באילפס שתחילה הורתח ולאחר מכן ניתן בו הלחם. ולדעת רבי יוחנן, כל הנעשה בחום האש בכלל זה.

## מצת הינא

מצת הינא, היא מצה שאינה אפויה כל צורכה, מלשון "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא" (שמות י"ב ט').

א. לצאת ידי חובת מצה לילה ראשון של פסח.

לדברי רב יהודה אמר שמואל, אם נאפית בשיעור כזה, שכשפורס [=שובר] אותה אין חוטים נמשכים ממנה, היא קרויה לחם.

ובזו שנינו בברייתא, שיוצאים בה ידי חובת מצה בלילה ראשון של פסח.

ב. להביא ללחמי תודה.

לדברי רבא, שכשם שמצת הינא קרויה לחם לענין מצוות אכילת מצה בלילה ראשון של פסח, כך היא קרויה לחם לענין לחמי תודה. ומשעה שנאפו לחמי תודה בשיעור כזה שנחשבים מצת הינא, אם שחט עליהם את הזבח, קדשו עמו, והתודה כשירה.

והסיבה שהוצרך רבא לפרש דין זה לענין תודה, כי בענין לחמי תודה נאמר, "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכֹּל קֶרֶבֶן תְּרוּמָה לַה' לַכֹּהֵן הַזֶּרֶק אֶת יָדָם הַשְּׁלֵמִים לוֹ יְהִיָּה" (ויקרא ז' י"ד), ללמד, שמכל אחד מארבעת מיני לחמי תודה, שהיו מביאים מכל מין עשר חלות, היו נותנים לכהן חלה אחת.

ומתוך כך שנאמר בכתוב "אֶחָד", למדו, שיש לתת לכהן חלה שלימה, ולא פרוסה, והיה מקום לומר, שאף שמצת הינא קרויה לחם, מכל מקום נחשבת כפרוסה, ואינה כשירה לתודה, לכן ביאר רבא, שנחשבת כשלימה, וכשירה ללחמי תודה.

## חיוב חלה במעיסה וחליטה

המעיסה נעשית על ידי נתינת קמח על גבי מים רותחים [=קמח שעל גבי מוגלשים], והחליטה נעשית על ידי נתינת מים רותחים על גבי קמח [=מוגלשים על גבי קמח], ודין שניהם שווה. ומבואר בברייתא שנחלקו בהם חכמים אם הם חייבים בחלה או פטורים ממנה.

א-ב. דעת שני תנאים.

לדעת שני תנאים, נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין מעיסה וחליטה, אם חייבים הם בחלה או פטורים ממנה.

לדעת תנא אחד, בית שמאי פוטרים, ובית הלל מחייבים.

שלדעתו, דין זה הוא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, ונקט דין זה לענין מעיסה, והוא הדין לחליטה.

ולדעת תנא שני, בית שמאי מחייבים, ובית הלל פוטרים.

שלדעתו, דין זה הוא מחומרי בית שמאי ומקולי בית הלל, ונקט דין זה לענין חליטה, והוא הדין למעיסה.

ג<sup>1</sup>. דעת רבי ישמעאל ברבי יוסי משום אביו ללשון ראשון.

המעיסה והחליטה שניהם פטורים מחלה. ולכאורה אין חילוק בין אם עשו אותם באילפס ובין אם עשו אותם בתנור, ובכל אופן הם פטורים מחלה, כי אינם נחשבים לחם כלל, שכן אם רק כשעשו אותם באילפס הם פטורים, דעה זו היא דעת חכמים להלן.

ג<sup>2</sup>. דעת רבי שמעאל ברבי יוסי משום אביו ללשון שני.

המעיסה והחליטה שניהם חייבים בחלה. ולכאורה אין חילוק בין אם עשו אותם באילפס ובין אם עשאו אותם בתנור, ובכל אופן הם חייבים בחלה, כי נחשבים הם לחם, שכן אם רק כשעשו אותם בתנור הם חייבים, דעה זו היא דעת חכמים להלן.

ד. דעת חכמים.

המעיסה והחליטה שניהם שווים, שאם עשה אותם באילפס, פטורים הם מחלה. ואם עשה אותם בתנור, חייבים הם בחלה.

ולכאורה דעה זו היא כדעת ריש לקיש המחלק בין דבר הנעשה בתנור, שהוא קרוי לחם, וחייב בחלה, לבין דבר הנעשה באילפס, שאינו קרוי לחם, ופטור מחלה, ומכאן סיוע לדברי ריש לקיש.

והנה, אף שמברייתא זו, בה הובאו הדעות הללו, יש לכאורה דחיה לדברי רבי יוחנן, האומר, שגם הנעשה באילפס נחשב לחם, וחייב בחלה, דעת רבי יוחנן, כדברי התנא המובא בברייתא אחרת, שלדעתו גם בה דיברו במעיסה וחליטה זו.

לדעת תנא קמא בברייתא ההיא, הסיבה שמעיסה וחליטה פטורים מחלה, כי כבר קודם שנילושו ונעשו עיסה, ניתנו ברותחים, אבל עיסה גמורה, חייבת בחלה גם כשנתנו אותה באילפס, ואפילו אם תחילה נתן את העיסה באילפס, ואחר כך הרתיח.

ולדעת רבי יהודה בברייתא ההיא, מעשה אילפס פטורים מחלה, ורק הנעשה בתנור חייב בחלה.

ונמצא, שלדברי רבי יוחנן, נחלקו התנאים באותה ברייתא, במחלוקת שנחלק רבי יוחנן עם ריש לקיש, ודעת רבי יוחנן כדעת תנא קמא.

ולדברי ריש לקיש, הכל מודים שאין קרוי לחם אלא הנעשה בתנור, ומחלוקת תנא קמא ורבי יהודה בברייתא השניה, היא בדבר שתחילה נעשה באילפס, ולאחר מכן חזר ואפה אותו בתנור.

לדעת תנא קמא, מאחר שלבסוף אפה אותו בתנור, הוא נחשב לחם, וחייב בחלה.

ולדעת רבי יהודה, מאחר שמתחילה נעשה באילפס, שוב אינו נחשב לחם להתחייב בחלה, אף על פי שנכנס אחר כך לתנור, כי נאמר, "וַאֲפֹי עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתֵנּוֹר אֶחָד", ללמד, שאין קרוי לחם אלא הנעשה בתנור אחד, כלומר שמתחילה כשהוכנס לאפיה, נעשה בתנור.

ופסק רבינו חננאל כריש לקיש. מדקאמר דכולי עלמא מעשה אילפס פטורין. ועוד דיתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא אליבא דריש לקיש מיירי.

ולר"י נראה דכרבי יוחנן קיימא לן, מדלא חשיב לה בהחולץ בהדי שלוש דהלכה כריש לקיש לגבי רבי יוחנן.

## רבה ורב יוסף ביקשו

### מרבי זירא שישאל את עולא

רבה ורב יוסף היו יושבים מאחורי רבי זירא, ורבי זירא היה יושב לפני עולא.

כלומר עולא היה הרב, ותלמידו הגדול היה רבי זירא והוא ישב סמוך לו, ומאחוריו ישבו התלמידים הצעירים יותר, רבה ורב יוסף.

### א. הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ.

ביקש רבה מרבי זירא, שישאל את עולא, מה הדין אם הדביק עיסה באילפס, והרתיחו מבחוץ, כלומר נתנו על האש, האם נחשב לחם להתחייב בחלה, או לא.

ענה לו רבי זירא, מדוע אשאל ממנו שאלה זו, הלא יאמר לי, שזהו מעשה אילפס שנחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש, אם חייב בחלה או לא.

### ב. הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו.

ביקש רב יוסף מרבי זירא, שישאל את עולא, מה הדין אם הדביק עיסה באילפס, ואבוקה כנגדו מלמעלה, וחום האש לוהט באלפס וממהר אפייתו, האם נחשב לחם להתחייב בחלה, או לא.

ענה לו רבי זירא, מדוע אשאל ממנו שאלה זו, הלא יאמר לי, שגם זה בכלל מעשה אילפס, שכן רוב עניים שאין להם עצים עושים כן, למהר את האפיה, וכל מעשה אילפס שלהם כך נעשה.

כן פירש רש"י, ששאלות רבה ורב יוסף לעניין מדביק פת באילפס.

ור"י ור"ח פירשו, ששאלותיהם לעניין מדביק פת בתנור. רבה שאל, האם כשמדביק בתנור ולא מסיק מתוכו אלא מחמם מבחוץ, נחשב כמעשה אילפס. ורב יוסף שאל, האם כשמדביק בתנור ולא הסיקו, אלא מתבשל מהיסק שכנגדו, אם נחשב כמעשה אילפס.

### קיום מספר מצוות במעשר שני

במסכת קידושין מבואר, שלדעת רבי מאיר, מעשר שני ממון גבוה הוא, אלא שהתירה תורה את אכילתו להדיוט. ואם כן, האוכל מעשר שני בירושלים, הרי הוא כאוכל משלחן גבוה, ולא כאוכל משלו. ולדעת חכמים, מעשר שני ממון הדיוט הוא, ושייך לבעליו כשאר ממונו, אלא שיש בו קדושה, ולכן צריך לאוכלו בירושלים.

ואמר רב אסי, שממחלוקת זו יש נפקא מינה לעניין קיום מספר מצוות במעשר שני.

### א. חיוב הפרשת חלה מעיסת מעשר שני.

בעניין חיוב הפרשת חלה נאמר, "וְרָאשֵׁית עֲרֹסְתֵכֶם חֲלָה תְּרִימוּ תְּרוּמָה כְּתוּמַת גֶּרֶן כִּן תְּרִימוּ אֹתָהּ" (במדבר ט"ו כ'), והכתוב "עֲרֹסְתֵכֶם" משמעותו עיסותיכם שלכם, ומכאן שאין חיוב הפרשת חלה אלא מעיסה שלו, ולא מעיסה של אחרים או של גבוה. ולעניין עיסת מעשר שני:

לדעת רבי מאיר, מאחר שמעשר שני ממון גבוה הוא, עיסת מעשר שני פטורה מחלה.

ולדעת חכמים – מאחר שמעשר שני ממון הדיוט הוא, עיסת מעשר שני חייבת בחלה.

## דף לח

ב. לצאת ידי חובה בליל ראשון של פסח במצת

**מעשר שני.**

בעניין חיוב אכילת מצה בליל ראשון של פסח נאמר, "לא תאכל עליו חמץ שבַעַת זְמַיִם תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזוֹן יֵצֵאת מֶאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יֵצֵאתָ מִמִּצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ט"ז ג'). וכן נאמר בעניין הפרשת חלה "וְהָיָה בְּאֶכְלָכֶם מִלֶּחֶם הָאֶרֶץ תִּרְיֻמוּ תִרְוֶמָה לָהּ" (במדבר ט"ו י"ט). והרי זה מלמד בגזרה שווה שכשם שאין חיוב הפרשת חלה אלא מעיסה שלו, ולא משל אחרים או של גבוה [כפי שנתבאר לעיל], כך **אין אדם יוצא ידי חובתו בליל ראשון של פסח אלא באכילת מצה שלו**, ולא במצה של אחרים או של גבוה. **ולעניין מצת מעשר שני** :

**לדעת רבי מאיר**, מאחר שמעשר שני ממון גבוה הוא, **אין יוצאים ידי חובה במצה של מעשר שני**.

**ולדעת חכמים**, מאחר שמעשר שני ממון הדיוט הוא, **יוצאים ידי חובה במצה של מעשר שני**.

**ג. נטילת ארבעה מינים עם אתרוג של מעשר שני**.

בעניין נטילת ארבעה מינים נאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פָּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֶגְפֵי עֵץ עֵבֶת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת זְמַיִם" (ויקרא כ"ג מ'). כלומר משלכם, ומכאן **שאינ אדם יוצא ידי חובה אלא באתרוג שלו**, ולא באתרוג של אחרים או של גבוה. **ולעניין אתרוג של מעשר שני** :

**לדעת רבי מאיר**, מאחר שמעשר שני ממון גבוה הוא, **אין יוצאים ידי חובה באתרוג של מעשר שני**.

**ולדעת חכמים**, מאחר שמעשר שני ממון הדיוט הוא, **יוצאים ידי חובה באתרוג של מעשר שני**.

ובברייתא מבואר כדברי רב אסי, שנחלקו רבי מאיר וחכמים אם עיסת מעשר שני חייבת בחלה.

אכן אין מכאן ראיה גמורה, שכשם שנחלקו בזה, כך נחלקו גם לעניין נטילת אתרוג של מעשר שני.

כי אפשר שדווקא לעניין חלה, מאחר שנאמר בכתוב שתי פעמים, "וּרְאִשִּׁית עֲרֹסְתֵיכֶם חֲלָה תִרְיֻמוּ תִרְוֶמָה כְּתוּבָת גֵּרֹן כֵּן תִרְיֻמוּ אֹתָהּ. מִרְאִשִּׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תִרְוֶמָה לְדֹרֹתֵיכֶם" (במדבר ט"ו כ'-כ"א), יש ללמוד שאין חיוב הפרשת חלה לא משל אחרים, כגון גזול ושאול, ולא משל גבוה.

אבל לענין אתרוג, שנאמר בו רק פעם אחת "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", אין ללמוד אלא שאין יוצאים בשל אחרים, כגון גזול ושאול, אבל משל גבוה, מאחר שניתן לו לאכילה, הרי הוא כשלו, ויוצא בו ידי חובה.

## מצת חלה של מעשר שני

נתבאר, **שלדעת רבי מאיר**, אין מפרישים חלה מעיסת מעשר שני, ואם כן, **אין מצה הנעשית מחלה של מעשר שני**.

**ולדעת חכמים**, מפרישים חלה גם מעיסה של מעשר שני. ולהלן **יתבאר בעזה"י**, **האם יוצא אדם ידי חובת אכילת מצה בליל ראשון של פסח, במצה הנעשית מחלת מעשר שני בירושלים**.

**ולדעת רבי יוסי הגלילי**, האומר [בדף ל"ו], שהכתוב "לָחֶם עֲנִי" מלמד, שתהא המצה ראויה להיאכל באנינות. **כשם** שיש ללמוד מכתוב זה, **שאינ יוצאים בחולין של מעשר שני**, כלומר בחלק המותר לכל לאחר הפרשת חלתו, **שאינו נאכל באנינות**. **כמו כן** יש ללמוד מהכתוב הזה, **שאינ יוצאים בחלת מעשר שני**, שגם היא אינה נאכלת באנינות. וחומרא נוספת יש בה, שאסורה לזרים כתרומה, אבל חומרת מעשר שני לא בטלה ממנה.

**ולדעת רבי עקיבא, האומר, שאדם יוצא ידי חובתו במצת מעשר שני** כי יוצאים גם בלחם שאינו נאכל באנינות **יש להסתפק, האם יוצאים בחלת מעשר שני בירושלים**.

**שכן** בדף ל"ו נתבאר, שלדעת רבי עקיבא הכתוב "בְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת" מלמד, שיוצאים ידי חובה רק במצה הנאכלת בכל מושבות.

והסיבה שיוצאים במצת מעשר שני, אף על פי שאינו נאכל חוץ לירושלים, כי יש אופן שיש לו היתר להיאכל בכל מושבות, שאם נטמא, הוא נפדה, ונאכל בכל מקום.

והיתר זה אמור רק בחולין של מעשר שני, שכשיטמאו יש להם פדיון, ושוב אינם מעשר שני, ונאכלים בכל מקום.

אבל **חלת מעשר שני**, גם אם תיטמא ותיפדה שלא להיות מעשר שני, מכל מקום חלה היא, וחלה טמאה אין לה היתר אכילה כלל, ואם כן, חלת מעשר שני יש לה היתר אכילה רק בירושלים, כל זמן שהיא טהורה. **ואין לה שום היתר אכילה בכל מושבות**.

**אך מצד שני אפשר לומר, שמאחר שיוצאים ידי חובה במצת מעשר שני**, מהטעם המבואר לעיל, שיש אופן שיש לה היתר אכילה בכל מקום, אם תיטמא, **וכמו כן כהנים יוצאים במצה הנעשית מחלה**, [כפי שנתבאר בדף ל"ה].

מעתה, **אם הפריש חלה ממעשר שני**, אף שאין



לה היתר אכילה בכל מושבות, כהנים יוצאים בה ידי חובת מצה, כי לא שם מעשר שני, ולא שם חלה, הם סיבה שלא יצאו בה ידי חובה.

- ללשון ראשון, ריש לקיש נסתפק בדין זה, ולא נפשט ספיקו.

- וללשון שני, לא נסתפק ריש לקיש בדין זה, ודבר פשוט הוא, שכהנים יוצאים במצה הנעשית מחלה של מעשר שני.

### לקוח בכסף מעשר שני שנטמא

נתבאר, שמעשר שני דינו להיאכל בירושלים, ומשנכנס לירושלים, אינו יוצא ממנה, אלא אם כן נטמא, שאז פודים אותו, ונאכל בכל מקום.

ומי שפדה מעשר שני שלו במעות, בין אם פדה אותו טהור בעודו בעירו, כי לא היה יכול להעלותו לירושלים, ובא להעלות מעות תחתיו, ובין אם פדה אותו כי נטמא בירושלים, קונה במעות הללו בירושלים מיני מאכל, והם נאכלים בירושלים בקדושת מעשר שני.

ונחלקו חכמים, אם מאכלים אלו שנקנו במעות מעשר שני, דינם כמעשר שני לכל דבר, ואם נטמאו הם נפדם, או שיש הבדל בין אלו לבין אלו, והלקוח בכסף מעשר שני שנטמא אין לו פדיון.

**לדעת תנא קמא**, אוכל שקנו בכסף שפדו בו מעשר שני, דינו כמעשר שני עצמו, ואם נטמא, פודים אותו.

**ולדעת רבי יהודה**, אין פודים אוכל שנקנה בכסף מעשר שני ואפילו אם נטמא, אלא **ירקב**.

### מצה הנעשית מחלה של לקוח במעשר שני

נתבאר, שלדעת רבי עקיבא, מצה הנעשית מחלת מעשר שני, [ללשון שני לעיל] כהנים יוצאים בה ידי חובה בפסח, ואף על פי שאין לה היתר אכילה בכל מושבות.

והסיבה שיוצאים בה, כי קודם שהופרשה החלה ממעשר שני, מעשר שני עצמו יש לו היתר אכילה בכל מושבות, שאם יטמא, ייפדה, ונאכל בכל מקום.

ושם חלה בפני עצמו אינו סיבה שלא לצאת בה ידי חובת מצה, שכן שנינו, שכהנים יוצאים במצת הנעשית מחלה.

ולכן, גם כשנצטרפו שני השמות יחד, חלה של מעשר שני, כהנים יוצאים במצה הנעשית מהם.

ולדעת חכמים, האומרים, שהלקוח בכסף מעשר שני, דינו כמעשר שני עצמו, שאם נטמא יש לו פדיון, דין פשוט הוא, שחלה של לקוח בכסף מעשר שני, דינה כחלת מעשר שני, וכהנים יוצאים ידי חובה במצה הנעשית ממנה.

ולדעת רבי יהודה, האומר, שלקוח בכסף מעשר שני שנטמא, אין לו פדיון, הוא עצמו דבר שאין לו היתר אכילה בכל מושבות, ולפיכך נסתפק בה ריש לקיש, אם כהנים יוצאים ידי חובה במצה הנעשית מחלתו.

ולעניין חולין של לקוח בכסף מעשר שני, מאחר שבאים מכח מעשר שני שיש לו היתר בכל מושבות, אף על פי שהלקוח אין לו היתר, מסתבר שלא יהיה חמור ממי שבא מכוחו, ולכן יוצאים גם במצה הנעשית מלקוח בכסף מעשר שני.

אבל לעניין חלה של לקוח בכסף מעשר שני, יש מקום להחמיר בה יותר, כי סוף סוף, הלקוח במעשר שני עצמו אין לו היתר בכל מושבות, ואין לו היתר אלא משום שבא מכח מעשר שני שיש לו היתר. וחלה של מעשר שני, גם כן אין בה עצמה היתר בכל מושבות, ואין לה היתר אלא משום שהיא חלה של מעשר שני שיש לו היתר.

ואם כן, חלת לקוח בכסף מעשר שני, יש מקום להחמיר בה יותר, ולומר, שאין יוצאים ידי חובה במצה הנעשית ממנה.

שאם אתה בא להתירה, אתה צריך להסתמך על שני היתרים: (א) מאחר שמעשר עצמו מותר גם לקוח מותר. (ב) מאחר שחולין שלו מותר גם חלה שלו מותרת. ויתכן שעל שני היתרים אין להסתמך.

ורבא פשט ספק זה, ואמר, שמאחר ששם מעשר שני אינו סיבה שלא לצאת בו ידי חובת מצה, כן דין לקוח במעשר שני. וכמו כן מאחר ששם חלה אינו סיבה שלא לצאת בו ידי חובת מצה, מעתה גם חלת לקוח בכסף מעשר שני יוצאים בה ידי חובת מצה.

### לצאת ידי חובת מצה בחלות תודה ורקיקי נזיר

המביא קרבן תודה, מביא עמו ארבעה מיני לחמים, שנאמר, "אם על תִּזְדָּה יִקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן וְסֻלֹת מְרֻבֶּכֶת חֲלוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן. עַל חֲלוֹת לֶחֶם חֲמֵץ יִקְרִיב קִרְבָּנוֹ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיו" (ויקרא ז' י"ב-י"ג).

ובשחיטת התודה הלחמים מתקדשים קדושת הגוף עם הקרבן, ונאכלים כבשר התודה.

ונזיר המביא קרבנות נזירותו, מביא עימהם מיני ריקיקים, שנאמר "וְזֹאת תֹּזְרֶת הַנָּזִיר בַּיּוֹם מְלֹאת יָמֵי נְזָרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהִקְרִיב אֶת קִרְבָּנוֹ לַה' כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תְּמִים אֶחָד לַעֲלֹה וְכִבְשָׂה

אחת בת שְׁנֵתָה תְּמִימָה לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד תְּמִים לְשִׁלְמִים.  
וְסֵל מִצֹּת סֵלֶת חֹלֶת בְּלוֹלֶת בְּשֶׁמֶן וּרְקִיקֵי מִצֹּת  
מְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" (במדבר ו' י"ג-ט"ו),  
ובשחיטת קרבנו, הרקיקים מתקדשים קדושת  
הגוף עם הקרבן, ונאכלים כבשר הקרבן.

ומבואר במשנתנו, שמי שעשה בשביל עצמו  
חלות תודה או ריקי נזיר, אפילו אם עוד לא  
שחט עליהם את הקרבן, ורוצה לאכול אותם  
בליל ראשון של פסח, לצאת בהם ידי חובת  
אכילת מצה, [באלו שאינם חמץ], אינו יוצא בהם.

ונאמרו בגמרא מספר טעמים לדבר.

א. "וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת".

לדברי רבא וברייתא אחת, הכתוב, "וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת  
הַמִּצְוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ  
מִצְרָיִם וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם"  
(שמות י"ב י"ז), מלמד, שיוצאים ידי חובה בפסח  
רק במצות שנשמרו לשם מצה. כלומר, שכל  
שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ, התכוון  
לשם מצה של מצוה.

להוציא לחמי תודה וריקי נזיר, שלא נשמרו  
מחימוץ לשם מצת מצווה של פסח, אלא לשם  
מצה של זבח.

ולכן אין יוצאים בהם ידי חובה בפסח.

ב. "שִׁבַּעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ".

לדברי רב יוסף וברייתא אחת, הכתוב, "שִׁבַּעַת  
יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר  
מִבְּתִיכֶם כִּי כָל אֶכֶל חֹמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם  
הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי" (שמות י"ב ט"ו), מלמד שיוצאים  
ידי חובה רק במצה שראויה להיאכל כל שבעת  
ימי הפסח.

להוציא לחמי תודה וריקי נזיר שנאכלים רק  
ליום ולילה, כזמן אכילת הקרבן.

ולכן אין יוצאים בהם ידי חובה בפסח.

ג. "לֶחֶם עֲנִי".

לדעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שהמצה קרויה  
"לֶחֶם עֲנִי" (דברים ט"ז ג') כמו "לחם אוני", ללמד,  
שיוצאים ידי חובה רק במצה המותרת גם  
לאונן.

מהטעם הזה אין יוצאים בלחמי תודה וריקי  
נזיר, כי אלו, כמו כל הקדשים, אסורים לאונן.

ורבי עקיבא חולק על רבי יוסי הגלילי, כפי  
שנתבאר בדף ל"ו, והוא לומד שאין יוצאים ידי  
חובה בחלות תודה וריקי נזיר, מהכתובים  
שדרשו רבה ורב יוסף.

ד. מצה עשירה.

בדף ל"ו כבר נתבאר, שמאחר שנאמר "לֶחֶם  
עֲנִי", אין יוצאים ידי חובה במצה עשירה, כגון  
מצה שלשו אותה בשמן, כי אינה מצה ענייה.

ולפיכך רצו לומר, שזה הטעם שאין יוצאים ידי  
חובה בחלות תודה וריקי נזיר, שכן חלות  
תודה וריקי נזיר לשים אותם בשמן, והרי הם  
מצה עשירה.

ושמואל בר רב יצחק דחה דברים אלו, כי  
בעשיית חלות תודה וריקי נזיר היו נותנים  
רביעית שמן בעשרים חלות גדולות. ומאחר  
ששיעור השמן מועט בהן, אין זה עושר, ואין  
להחשיבם מצה עשירה.

ה. אינן נאכלות בכל מושבות.

בדף ל"ו כבר נתבאר, שהכתוב "בְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם  
תֹּאכְלוּ מִצֹּת" בא ללמד, שיוצאים ידי חובה רק  
במצה הנאכלת בכל מושבות.

ולפיכך רצו לומר, שזה הטעם שאין יוצאים ידי  
חובה בחלות תודה וריקי נזיר, שכן חלות  
תודה וריקי נזיר קדשים קלים הם, ואינם  
נאכלים בכל מושבות אלא בירושלים בלבד.

ומסקנת הגמרא, שאמנם מאחר שנבנה בית  
המקדש, חלות תודה וריקי נזיר אינם נאכלים  
בכל מושבות.

ולפיכך מהכתוב, "בְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ  
מִצֹּת", יש ללמוד, שחלות תודה וריקי נזיר  
הקרבים במקדש, אין יוצאים בהם ידי חובת  
מצה.

אבל היה זמן שחלות תודה וריקי נזיר היו  
נאכלים בכל מושבות, הוא הזמן שהיה המזבח  
בנוב וגבעון. כמו ששנינו במסכת זבחים,  
שכשבאו לנוב וגבעון, הותרו הבמות, קדשי  
קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים, וקדשים  
קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל.

וחלות תודה וריקי נזיר שקרבו בנוב וגבעון,  
מאחר שהיו מותרים להיאכל בכל מושבות, אין  
ללמוד מהכתוב "בְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּת"  
שלא יצאו בהם ידי חובת מצה.

ובשבילים צריך את הכתובים שדרשו רבה ורב  
יוסף, ללמד, שגם בהם לא היו יוצאים ידי חובת  
מצה.

וכל זה כדעת האומרים, שחלות תודה וריקי  
נזיר היו קרבים בנוב וגבעון.

-

עד שלא הוקם המשכן, היו במות מותרות, ועבודה  
בבכורות.

משהוקם המשכן, עבודה בכהנים, ונאסרו הבמות.

עברו את הירדן והוקבעו בגלגל שבע שכבשו ושבע

שחילקו, היו הבמות מותרות.

**באו לשילה** לאחר שחילקו, והוקבע משכן שם, **נאסרו הבמות**.

חרבה שילה בימי עלי, כשנשבה הארון בארץ פלשתים, **באו** להן **לנוב**, ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה, והוקבע שם מזבח הנחשת, אבל ארון לא היה שם, שכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון, ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש, ומזבח הנחושת היה בנוב כל ימי שאול ושמואל.

חרבה נוב על דבר זה שהרגם שאול מפני שנתנו לחם לדוד, **ובאו** להם **לגבעון**, וניתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית.

### חלות תודה ורקיקי נזיר שעשה למכור בשוק

נתבאר, שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בפסח בחלות תודה ורקיקי נזיר, ואפילו אם עוד לא נשחט עליהם הזבח, אלא שייחד אותם לכך.

ומבואר שכל זה כשעשה אותם לעצמו, שהיתה עשייתם לדעת כן בלבד, כי מאחר שנעשו לשם תודה ונזיר, ולא נשתמרו לשם מצת מצווה, נפסלו למצת מצווה של פסח.

אבל העושה חלות תודה ורקיקי נזיר כדי למכור לצריכים להם, מתחילת העשייה דעתו לכך, שאם לא ימצאו להם קונים, יצא בהם הוא עצמו ידי חובת מצה בפסח, ואם כן משתמרים הם לכך, **ויוצא בהם ידי חובת מצה בפסח**.

## דף לט

### מיני ירקות שאדם יוצא

#### בהם ידי חובת מרור בפסח

יחד עם בשר הפסח, חייב אדם לאכול בליל חמישה עשר בניסן גם מצה ומרור.

שנאמר, "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בַּלֶּלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מֶרְרִים לֶאֱכָלְהוּ" (שמות י"ב ח').

ואלו מיני ירקות הנזכרים בסוגיתנו, שיוצא בהם אדם ידי חובת אכילת מרור.

#### מיני ירקות הנזכרים במשנתנו:

**א. חזרת** – מין ירק הנקרא בלשון הגמרא חסא

[ובלע"ז ליטוג"א, והוא הנקרא כיום חסה].

**ד. עולשין** – מין ירק הנקרא בלשון הגמרא

הינדבי, [הוא עשב הנקרא בלע"ז קרישפל"א, ומבואר בגמרא שהכוונה לעולשי גינה.

**ב. תמכא** – לדברי רבה בר בר חנא הוא מין ירק

שהיה נקרא בזמנו תמכתא, [ובלע"ז מרובי"א, הוא הנקרא היום מרוביון. וכתבו האחרונים, שתמכא הוא חריי"ן בלשונינו, וזהו הנקרא היום קנוקנת].

**ג. חרחבינא** – לדברי רבי שמעון בן לקיש הוא

אצוותא דדיקלא, [סיב הגדל ונכרך סביב לדקל,

הנקרא בלע"ז ווידיל"א, הוא הנקרא היום קנוקנת].

**ה. מרור** – מין ירק הנקרא בלשון הגמרא

מרירתא [ובלע"ז אמירפווי"ל, כלומר עלה מר,

והכוונה למין הנקרא בלע"ז פופר"ץ. יש מפרשים

שהוא טלופח. ויש מפרשים שהוא חזרת היער],

ומבואר בגמרא שהוא מר מכולם.

#### מיני ירקות ששנה בר קפרא:

א. עולשין – הנזכרים גם במשנה [ד/ב].

ב. תמכא – הנזכר גם במשנה [ב/ג].

ג. חרחלין – לא נתפרש מה הוא.

ד. חרחבינין – הם חרחבינא הנזכר במשנה [ג/ד].

ה. חזרין – הם חזרת הנזכרת במשנה [א].

ונמצא שלא הוסיף בר קפרא על משנתנו אלא

חרחלין [בין תמכא לחרחבינא]. ושינה מהסדר

השנוי במשנתנו, שבמשנתנו החזרת ראשונה,

והוא שנה אותה אחרונה.

#### מיני ירקות שהוסיף רבי יהודה.

א. עולשי שדה.

ב. חזרת יולין.

ג. חזרת גלים.

כי לדברי רבי יהודה, כל אלו, אף על פי שיש

להם שם לוואי, ואינם כעולשי גינה וחזרת

הקרויים עולשין וחזרת סתם, בכל זאת דינם

כעולשי גינה וחזרת, ויוצאים בהם ידי חובת

מרור.

#### מיני ירקות שהוסיף רבי מאיר.

א. עסווס.

ב. טורא.

ג. מר.

ד. ירואר.

**אמר לו רבי יוסי**, עסווס וטורא אחד הוא, ומר

הוא, וזהו מר ירואר, ואם כן **כל המנויים כאן**

**מין אחד הם**.

#### מיני ירקות ששנו בבית מדרשו של שמואל:

א. חזרת – היא הנזכרת גם במשנתנו [א].

ב. עולשין – הם הנזכרים גם במשנתנו [ד/ב].

ג. תמכא – הוא הנזכר גם במשנתנו [ב/ג].

ד. חרבינין – הם הנזכרים גם במשנתנו [ג/ד].

ה. **חרגינין** – לא נתפרש מה הם.

ו. **הרדופנין** – יש מפרשים שהם הנקראים בלעז אלוישני"א כלומר לענה.

ונמצא שתחת מרור הנזכר במשנתנו חמישי, שנו בבית מדרשו של שמואל שני מיני מרור אחרים.

### **מין מרור שהוסיף רבי אילעא.**

א. **ערקבלים** – הם אצוותא חרזייתא, כלומר סיב גדול ועב הגדל סביב הדקל, ומין הוא לעצמו, [ואינו חרחבינא הנזכר לעיל].

ואמר רבי אילעא דבר זה משמו של רבי אליעזר, וחזר על כל תלמידיו של רבי אליעזר, לבקש לו חבר לסייעו ששמע דבר זה מרבי אליעזר, ולא מצא, עד שבא לפני רבי אליעזר בן יעקב, והודה לדבריו.

### **סימני המרור**

**לדעת רבי יהודה**, סימנו של ירק שהוא מר, **שיש לו שרף**, שכשסוחטים אותו במקום חיתוכו, יוצא ממנו שרף לבן כחלב.

**ולדעת רבי יוחנן בן ברוקה**, סימנו של ירק שהוא מר, **שפניו מכסיפים**, שאינו ירוק מאד ככרתי, כלומר חיוור הוא ואינו כהה.

**ולדעת אחרים שרב הונא פסק כמותם**, שני הדברים נכונים, וכל ירק מר יש בו את שני הסימנים הללו, **יש לו שרף, ופניו מכסיפים**.

ואמר רבי יוחנן, שכל הירקות המנויים לעיל, יש בהם את שני הסימנים הללו.

### **מין מרור שיש לחזר אחריו**

**רב אחא בריה דרבא היה מחזר אחר המין הנקרא מרור**, לצאת בו ידי אכילת מרור בפסח, **כי המין הזה הוא מר ביותר**.

**ורבינא לימד אותו, שלא כן הוא, ומין המרור שיש לחזר אחריו, הוא הנקרא במשנתנו חזרת**.

**וזאת, משום שהוא נזכר במשנתנו ראשון**, וגם בבית מדרשו של שמואל הזכירוהו ראשון, ואם כן ודאי הוא קודם לכולם. **וכן אמר רב אושעיא בפירוש שמצווה בחזרת**.

**ונאמרו שני טעמים מדוע יש להעדיף את החזרת**.

א. **כי חזרת קרויה חסא**, לזכר זה שחס רחמנא עילוון, כלומר חס הרחמן עלינו והוציאנו ממצרים. ומאחר שהיא נקראת כן לזכרון הדבר, ודאי לכך היא עומדת, לקיים בה את הזכרון הזה, באכילת המרור. [טעם זה נתבאר מדברי רבא].

ב. כך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, למה נמשלו מצריים כמרור, שנאמר "וַיִּמָּרוּ אֶת תַּיִתָּהֶם" (שמות א' י"ד), לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו, כלומר הקלח שלו, קשה, שמתקשה כעץ, אף מצריים, תחילתם רכה, שבתחילה שעבדו את ישראל על ידי שכר שהיו שוכרים אותם, וסופם קשה, שנשתעבדו בהם בקושי. **ומאחר שהחזרת היא זאת שנמשלו לה מצריים**, שהיא תחילתה רך וסופה קשה, היא קודמת למצוות אכילת מרור.

וכששמע רב אחא בריה דרבא את דברי רבינא, קיבל דבריו ואמר לו, הדרי בי. כלומר, חוזרני בי, ולא אוסיף עוד לחזר אחר המין הנקרא מרור.

### **מנין שכוונת התורה למיני מרור הנזכרים**

נתבאר, שהמרור שיוצאים בו ידי חובה בפסח, הוא מיני ירק מר שראויים לאכילה.

ודבר זה שאל רב רחומי את אביי, הלא בתורה נאמר "מִרְרִים" סתם, ומנין לנו שהכוונה למיני ירקות מרים, ולא לדברים אחרים.

והתשובה לכך היא **כי נאמר "ומצות על מִרְרִים"**, להקיש את המרור למצה.

ואם כן, אין לומר שהמרור האמור כאן הוא דבר מר מבעלי חיים, כגון מרירתא דכופיא, כלומר מרה של דג הנקרא כופיא. כי יש לך ללמוד מההיקש, **שכשם שמצה היא גדולי קרקע**, כך המרור הוא גידולי קרקע.

וכמו כן, אין לך לומר שהמרור האמור כאן הוא מין מר באילנות, כהירדוף, הוא עץ שהמתיק בו משה את מי מרה. כי יש לך ללמוד מההיקש, שכשם שמצה היא **מין זרעים**, כך המרור הוא מין זרעים.

וכמו כן, אין לך לומר שהכוונה למין זרע מר מאוד שאינו נאכל כלל, כגון הרזיפו, שהוא סם המות לבהמה. כי יש לך ללמוד מההיקש, שכשם שמצה היא דבר **נאכל, שראוי לקנותו במעות מעשר שני, כך המרור הוא דבר נאכל**, שראוי לקנותו במעות מעשר שני.

### **מנין שיש מינים הרבה של מרור שיוצאים בהם**

נתבאר, שיש מיני מרור רבים, שיוצאים בהם ידי חובה בפסח.

ודבר זה שאל רבה בר רב חנין את אביי, מנין שיוצאים במינים הרבה ואין רק מין אחד של מרור שיוצאים בו.

ואין להשיב על כך כי נאמר בכתובים "מְרִים" לשון רבים כי עדיין אפשר שהכוונה לשני מינים ולא יותר.

והתשובה לכך היא **כי נאמר "ומצות על מְרִים", להקיש את המרור למצה, ללמד שכשם שיוצאים ידי חובת מצה במינים הרבה, כל חמשת מיני דגן, כך יוצאים ידי חובת מרור במינים הרבה.**

### **כולן נזרעין בערוגה אחת**

אמר רבה בר רב הונא אמר רב, ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסת, כולם נזרעים בערוגה אחת.

**א. שאינם כלאים זה בזה.**

מתחילה היה נראה, שכשרב אמר שכל מיני מרור נזרעים בערוגה אחת כוונתו לומר שכולם נחשבים כמין אחד לעניין כלאים ומותר לזרעם יחד.

**ודחו זאת,** כי שנינו במסכת כלאים, שהזוגות הבאים, אף על פי שאחד מכל זוג יש לו שם לוואי, אינו כלאים בחבירו, וכל זוג נחשב מין אחד: (א) חזרת וחזרת גלים. (ב) עולשין ועולשי שדה. (ג) כרישין [כרתי הגדל בגינה] וכרישי שדה. (ד) כוסבר וכוסבר שדה. (ה) חרדל וחרדל מצרי. (ו) דלעת המצרי ודלעת הרמוצה.

ואמר רב, שדווקא כל זוג אין בו כלאים, כגון חזרת עם חזרת גלים, או עולשין ועולשי שדה, אבל אחד מזוג זה ואחד מזוג זה, כגון חזרת ועולשין, כלאים הם זה בזה. ואם כן, שני מיני מרור אלו, אינם נחשבים כמין אחד לעניין כלאים.

**ב. נזרעים כהלכתם.**

מסקנת הסוגיה, שכשרב אמר שכל מיני מרור נזרעים בערוגה אחת, כוונתו לומר, שכשבאים לזרעם בערוגה אחת, יש לזרעם כהלכתם, **באופן שלא ינקו זה מזה.**

**כדין המבואר במסכת שבת ובמסכת כלאים, שערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, זרעים בתוכה חמישה זרעונים, ארבע על ארבע רוחות הערוגה, ואחד באמצע.**

**והסיבה שהוצרך לפרש זאת, כי היה מקום לומר, שמיני מרור אינם בכלל הדין הזה, כי יונקים יותר משאר זרעים, ואין לזרוע מהם חמישה בערוגה אחת.**

- ומתחילה היה נראה, שהמשנה המתירה לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת מדברת בזרעים, שאינם יונקים כירקות.

וחידש רב, שגם ירקות היונקים יותר, מותר לזרוע מהם חמישה בערוגה אחת.

ודחו זאת, כי באמת זרעים יונקים יותר מירקות, והמשנה המתירה לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת, דברה רק בירקות.

- ולפיכך אמרו, שאמנם המשנה המתירה לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת דברה בירקות ולא בזרעים.

אלא שהיה מקום לומר, שמיני מרור זרעים הם, ולכן אסור לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת.

וחידש רב, שמיני מרור הם ירקות, ולכן מותר לזרוע מהם חמישה בערוגה אחת.

ודחו זאת, כי מפורש במשנה ובדברי בר קפרא ובדברי שמואל שמיני מרור הם ירקות, ולא היה מקום לטעות לומר שהם מיני זרעים.

- ומסקנת הגמרא, שאמנם ידענו שמיני מרור הם ירקות, ובהם דברה המשנה שהתירה לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת.

אלא שהיה מקום לומר, שחזרת יוצאת מכלל זה, כי סופה להקשות, שקלח שלה נעשה עבה, ולכן יש להרחיקה ממינים אחרים יותר, כמו שמצינו להלן לעניין כרוב, ולא תזרע עם חמישה מינים בערוגה אחת.

וחידש רב, שהחזרת דינה כשאר ירקות, ונזרעת עם חמישה מינים בערוגה אחת.

### **זריעת כרוב**

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, **קלח של כרוב שהוקשה, מרחיבין לו מקום עד בית רובע שלא יזרעו אצלו מין אחר.**

### **באלו אופנים יוצאים במיני מרור ידי חובה**

זה הכלל, **אין יוצאים ידי חובה באכילת מרור, אלא כשיש בו טעם מרור, ולא בטל ממנו.**

**ולעניין העלים של מיני מרור, האופן היחיד שיוצאים בהם ידי חובה הוא, כשהם חיים ולחים,** אבל כשנתייבשו, הרי הם כעפר בלא טעם.

**ולדעת חכמים בברייתא השניה, לכאורה כן דין הקלח שלהם, שאפילו כשהוא כמוש [=נובל], אין יוצאים בו ידי חובה, ורק כשהוא לח יוצאים בו ידי חובה.**

**ולדעת חכמים בברייתא הראשונה, וכן לדעת רבי אליעזר ברבי צדוק, קלחים כמושים יוצאים בהם, ורק בקלחים יבשים אין יוצאים**

ידי חובה.

**ולדעת משנתנו** [=רבי מאיר], **בקלחים יוצאים ידי חובה**, **אפילו כשהם יבשים**, כי מאחר שהם עבים, גם כשהם יבשים, לא בטל מהם טעם מרור.

| קלחים חיים |        |      | עלים חיים |        |      |                |
|------------|--------|------|-----------|--------|------|----------------|
| יבשים      | כמושים | לחים | יבשים     | כמושים | לחים |                |
| כן         | כן     | כן   | לא        | לא     | כן   | משנתנו         |
| לא         | כן     | כן   | לא        | לא     | כן   | חכמים א וראב"צ |
| לא         | לא     | כן   | לא        | לא     | כן   | חכמים ב        |

וכל זה כשהם חיים, אבל כשהם כבושים בחומץ, או שלוקים כלומר מבושלים הרבה מאוד עד שנימוחים, או מבושלים כדרך בישול, לדברי הכל אין יוצאים בהם.

### כל מיני מרור מצטרפים לכזית

מי שאין לו כזית ממין אחד של מרור, אבל יש לו מכמה מיני מרור, מכל אחד פחות מכזית, ויחד יש בהם כזית, מצטרפים יחד, ויוצא בהם ידי חובת אכילת כזית מרור.

-

בדף ל"ו כבר נתבאר, אם יוצאים ידי חובה במצת דמאי, או טבל, או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או מעשר שני או הקדש שנפדו, או לא נפדו כהלכתם, וכפי שנתבאר שם לעניין מצה, כן הדין לעניין מרור.

### מרור של מעשר שני בירושלים

בדף ל"ו נתבאר, שנחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, אם יוצא אדם ידי חובת אכילת מצה בליל ראשון של פסח, במצה של מעשר שני.

**ולדעת רבי עקיבא, האומר, שאדם יוצא ידי חובת אכילת מצה בליל ראשון של פסח במצה של מעשר שני**, ואין לאסור זאת, לא משום שאינו נאכל באנינות, [כי אינו דורש "לחם אוני"], ולא משום שאינו נאכל בכל מושבות, [כי יש לו היתר אכילה בכל מושבות, שאם נטמא, נפדה ונאכל בכל מקום], וזאת אף על פי שמעשר שני של דגן חיובו מהתורה, ומדין תורה אינו נאכל באנינות, ואינו יוצא מירושלים [בלא טומאה ופדיון].

**מרור של מעשר שני בירושלים**, שהוא מעשר שני רק מדברי חכמים, **דין פשוט הוא שיוצאים בו בפסח**.

שכן מהתורה אין חייב במעשרות אלא דגן תירוש ויצהר, אבל שאר מינים חיובם מדברי חכמים בלבד. ואם כן מעשר שני שמפרישים מהם, מהתורה נאכל באנינות ויוצא מירושלים לכל מקום.

**ונסתפק רמי בר חמא, מה הדין לפי דעת רבי יוסי הגלילי, האומר, שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה בליל ראשון של פסח במצה של מעשר עני**.

האם דווקא במצה של מעשר שני אינו יוצא, כי מעשר שני שלה מהתורה, אבל במרור של מעשר שני יוצא, כי מהתורה אינו מעשר שני אלא חולין.

או מאחר שתקנו חכמים מעשר שני גם בירקות, כל דתקינו רבנן כעין דאורייתא תקון, ולכן מרור של מעשר שני, דינו כמצה של מעשר שני, ואין יוצאים בו.

- ובדף ל"ו נתבאר, שהסיבה שלדעת רבי יוסי הגלילי אין יוצאים ידי חובה במצת מעשר שני, כי הוא דורש "לחם אוני", לחם הראוי להיאכל באנינות. להוציא מצת מעשר שני, שאינה נאכלת באנינות.

ולפי זה כך ביאור הספק, מאחר שהוקש מרור למצה, גם המרור צריך להיות ראוי להיאכל באנינות.

והספק הוא, האם מאחר שמעשר ירק הוא מדברי חכמים בלבד, אבל מהתורה אין מעשר לירק, ואם כן מהתורה מעשר שני של ירק מותר לאונן, יוצאים ידי חובה במרור של מעשר שני.

או מאחר שתקנו חכמים מעשר שני לירק, ואינו נאכל באנינות, אין יוצאים במרור של מעשר שני.

- ורש"י לא פירש כן, אלא ביאר שהסיבה שלדעת רבי יוסי הגלילי אין יוצאים במצת מעשר שני, כי אינה נאכלת בכל מושבות.

ואינו להחשיב אותה כראויה להיאכל בכל מושבות, אף על פי שאם תיטמא פודים אותה ונאכלת בכל מקום.

ומאחר שהוקש מרור למצה, גם המרור צריך להיות נאכל בכל מושבות.

והספק הוא, האם מאחר שמעשר ירק הוא מדברי חכמים בלבד, אבל מהתורה אין מעשר לירק, אם כן מהתורה מעשר שני של ירק חולין הוא, ונאכל בכל מושבות, ויוצאים ידי חובה במרור של מעשר שני.

או מאחר שתקנו חכמים מעשר שני לירק, ואינו נאכל חוץ לירושלים, אין יוצאים במרור של מעשר שני.

**ופשט רבא את הספק, שמאחר שהוקשו מצה ומרור יחד**, כשם שאין יוצאים במצה שיש עליה שם מעשר שני, כך אין יוצאים במרור שיש עליו שם מעשר שני.

## דינים שנאמרו במורסן

**אין שורים בפסח מורסן במים**, כגון לצורך מאכל תרנגולים, או לצורך שפשוף בשר האדם במרחץ, כי כשמורסן נשרה במים, הוא מחמיץ.

**אבל מותר בפסח לחלוט מורסן**, כלומר לתת אותו לתוך מים שהם כבר רותחים, כי רתיחתם מעכבת אותו מלהחמיץ.

**וכמו כן, מותר לשפשף מורסן יבש על בשר מי שמתרחץ**, אף על פי שהמים טופחים על בשרו.

## לעיסת חיטים

היו רגילים ללעוס חיטים שיתערבו ברוק שבפיו, **כדי לתת אותן על גבי מכה**, לרפואה.

**ואסור לעשות כן בפסח**, כי כשישהו החיטים הללו עם הרוק על המכה, יחמיצו.

## האפוי שבשלו

**כל עיסה, מאחר שנאפית פעם אחת, שוב אינה מחמיצה לעולם, ואפילו אם שורים אותה במים פושרים, או חוזרים ומבשלים אותה.**

## קמח שנפל לתוכו דלף

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, קמח שנפל לתוכו דלף מן הגג, אפילו כל היום כולו, **אינו בא לידי חימוץ**, שטירוד הדלף הנופל תמיד, אינו מניחו להחמיץ.

ואמר רב פפא, שכל זה **בתנאי שנופלות הטיפות זו אחר זו סמוך ותכף, ואין שהות בינתיים.**

## ותיקא

ותיקא הוא מאכל הנעשה **מקמח ושמן ומלח**, ואם לא עירבו בו מים, אינו מחמיץ, שהשמן כשאר מי פירות הוא ואינו מחמיץ, **ומותר** הוא בפסח. [דין זה אמרו בבית מדרשו של רבי שילא].

ואם עשו אותו **ממים ומלח**, הוא מחמיץ, **ואסור.** [דין זה שנו בברייתא].

## לא לימחי איניש קדרא בקמחא דאבישנא

היו רגילים לעבות את התבשיל בקערה, על ידי שנותנים לתוכו קמח, ומערבבים אותו בתוכו, והיו עושים זאת כשלא היה התבשיל רותח.

ואמר מר זוטרא, שאסור לעשות כן בפסח, ולא רק בקמח גמור, שראוי להחמיץ בוודאי, אלא אף בקמחא דאבישנא, כלומר בקמח שיבשوهו תחילה בתנור, שבכך נעשה אפוי.

כי יש לחוש שמא לא נקלה הקמח כל צרכו, ועדיין הוא ראוי להחמיץ, וכשינתן בתבשיל, יחמיץ בו.

ובסוף דף מ' יתבאר בעזה"י, אם יש חולקים על מר זוטרא בדין זה.

## דף מ

## חליטת חיטים

נתבאר שמותר לתת מורסן לתוך מים רותחים כי הרתיחה מעכבת אותם מלהחמיץ.

וכן הדין לעניין חיטים, כשנותנים אותן לתוך מים רותחים אינן מחמיצות.

ולדברי רב יוסף, ההיתר הוא רק כשחולט **כל גרעין בפני עצמו, אבל אין לחלוט שני גרעיני חיטה יחד**, שמא תיצמד אחת לנקב שיש בחברתה, ולא תהא רתיחת המים מכל צדדי החיטה, ותבוא לידי חימוץ.

## לחרוך שני שבולים ביחד

מתחילה אמר אביי, שאסור לחרוך בפסח שני שבולים יחד, שמא יצאו מים משבולת זו, ויבלעו בזו, ותבוא לידי חימוץ.

ורבא הקשה על דבריו, אם כן אפילו שבולת אחת בפני עצמה לא יחרוך, שמא יצאו ממנה מים מצד זה, ויבלעו בצד זה, ותבוא לידי חימוץ.

ולבסוף חזר בו אביי ואמר, שמותר לחרוך שני שבולים יחד, ואין לחוש שתחמיץ זו במים היוצאים מזו, כי כשהמים נופלים, אינם מחמיצים בדרך נפילתם.

ולדעת רבא, הטעם לכך שמותר לחרוך שני שבולים יחד, ואין לחוש שתחמיץ זו במים היוצאים מזו, כי מים אלו הם מי פירות, ומי פירות אינם מחמיצים.

## חצבא דאבישנא

חצבא דאבישנא הוא **כד שמייבשים בתוכו קליות בתנור.**

**לדברי אביי**, אם נותן את הכד בתנור, **כשפיו של הכד כלפי מטה**, כך שהמים היוצאים מהקליות על ידי חום התנור זבים ויוצאים

לחוץ, ואינם נאספים בתוכו, **קליות שקלו בו**  
**אינן חמץ**. כי כשהמים זבים אינם מחמיצים  
בדרך נפילתם.

ואם נותנו בתנור **כשפיו של הכד כלפי מעלה**,  
כך שהמים היוצאים מהקליות מתאספים  
בתוכו, וחוזרים ונבלעים **בקליות**, הם **מחמיצים**  
אותם.

**ולדברי רבא**, גם כשנותן את הכד בתנור **כשפיו**  
**של הכד כלפי מעלה**, והמים היוצאים מהקליות  
מתאספים בתוכו, וחוזרים ונבלעים בקליות,  
**אין הקליות מחמיצים**, כי מים אלו הם מי  
פירות, ומי פירות אינם מחמיצים.

### ללתות שעורים בפסח

הלתיתה של השעורים היא, ששורים אותם  
במים, כדי לכתוש אותן במכתשת, להסיר  
מורסנן להיות קמח נקי.

ומבואר בברייתא, **שלדברי הכל**, לכתחילה **אין**  
**ללתות שעורים בפסח**, כי יש לחוש לכך, שעל  
ידי שהייתם במים יחמיצו. וכל זה לכתחילה,  
**ובדיעבד**, אם **לתת** שעורים, **נחלקו חכמים**  
**בדינן**.

א. דעת חכמים.

- **לדברי שמואל**, רק אם **נתבקעו** השעורים על  
ידי הניפוח שמחמת המים, **אסורות**, כי ודאי  
מעתה ממהרות הן להחמיץ, ולא יוכל למנוע  
הדבר.

אבל כשלא נתבקעו, אפילו אם הן קרובות  
להיתבקע, מותרות הן.

**וכן הורה שמואל הלכה למעשה בכפר של בי בר**

חשו.

- **ולדברי רב חסדא** אמר מר עוקבא, **אפילו אם**  
**לא נתבקעו ממש**, **אלא שקרובות לכך**, **באופן**  
**שאם יתנום על פי חבית של יין**, **יתבקעו**  
**מאליהן** מפני ריח היין, **אסורות** הן, כי ודאי  
ממהרות להחמיץ, ולא יוכל למנוע הדבר.

ב. דעת רבי יוסי.

אם **לתת** את השעורים, **ורואה שהן נופחות**,  
**יישרה אותן בחומץ**, **והחומץ צומתן** [=מכווצן],

**ואינו מניח אותן להחמיץ**.

ואמר שמואל שאין הלכה כרבי יוסי.

### ללתות חיטים בפסח

**לדברי רבה ורב נחמן**, **מעיקר הדין מותר ללתות**  
**חיטים בפסח**, שהחיטים קשים מהשעורים,  
ואינם ממהרים להחמיץ על ידי לתיתה.

**אך לדעת רבה**, אף שכן הוא הדין, **ראוי לבעל**  
**נפש** [=חסיד] **להחמיר על עצמו**, וגם חיטים לא  
ילתות בפסח.

**ורב נחמן אמר**, שהשומע לדברי רבה, יאכל  
בפסח פת מעופשת, כלומר פת שאינה נקיה, ואין  
**להחמיר בדבר**, שכן בבית רב הונא היו לותתים,  
וכן בבית רבא בר אבין היו לותתים.

וכשרב נחמן אמר את הדברים הללו לרבה, כינה אותו  
בלשון כבוד "אבא", שהוא לשון רבנות.

**ומתחילה אמר רבא**, **שמעיקר הדין אסור**

**ללתות חיטים בפסח**, ואף שבברייתא הנזכרת

לעיל נקטו רק איסור לתיתה בשעורים.

כי כוונת הברייתא לומר, שלא רק חיטים, שיש  
בהן חריצים אין ללתות, כי יש לחוש לחימוץ על  
ידי כניסת המים לחריצים, אלא אף שעורים,  
שהן חלקות, אין ללתות מחשש חימוץ.

**שוב חזר בו רבא**, ואמר, **שמותר ללתות חיטים**  
**בפסח**, שהרי שנינו בברייתא, שיוצאים בפסח  
בפת נקיה ובפת הדראה [=קיבר], ואין אפשרות  
לעשות פת נקיה בלא לתיתה, ואם כן מבואר  
בברייתא הזו שמותר ללתות. [ולהלן יתבאר  
בעזה"י מה שהקשה רב פפא על דברי רבא].

**שוב חזר בו רבא**, ואמר, **שמצווה ללתות את**  
**החיטים** של המצה שיוצא בה בליל ראשון של  
פסח ידי חובת אכילת מצה. שנאמר "וּשְׁמַרְתֶּם  
אֶת הַמִּצּוֹת" (שמות י"ב י"ז) שלא יחמיצו. ולדעת  
רבא, כוונת הכתוב, שיש לשומרן משעת  
הקצירה, ואם כן, על כרחך מצווה ללתות אותן,  
שאם לא כן, אינן באות לידי חמץ, ולמה צריך  
לשומרן.

### פת נקיה בלא לתיתה

**נתבאר**, שמתוך כך ששנינו שיוצאים בפסח  
בפת נקיה, למד רבא, שמותר ללתות חיטים  
בפסח, כי לדעתו לא תתכן פת נקיה בלא  
לתיתה, ואם יוצאים בפת נקיה בפסח, על כרחך  
לתתו אותה, ואם כן מותר ללתות.

**ורב פפא הקשה** על דברי רבא, מברייתא בה  
מבואר, שקמחים וסלתות של נוכרים בני  
כפרים, טהורים, כי אינם מקפידים על סולתם  
לעשותה נקיה, ואינם לותתים אותה במים  
ומאחר שלא הוכשרו במים, אינם מקבלים  
טומאה. ורק של בני כרכים טמאים, כי ודאי  
לתתו אותם במים, ובכך הוכשרו לקבל טומאה  
ונטמאו.

ומכל מקום מבואר בברייתא, שקמחים וסלתות



של בני כפרים, אף על פי שלא לתתו אותם, קרויים קמחים וסלתות, וסולת היא דבר נקי, ואם כן תיתכן סולת בלא לתיתה, וכמו כן תיתכן פת נקיה בלא לתיתה.

וקושיה זו נדחית, כי יתכן שמה שזכר בברייתא קמחים וסלתות, אין זה אלא משום ששל בני כרכים שניהם טמאים. אבל לעניין אלו של בני כפרים, רק הקמחים טהורים, שהם בלא לתיתה, אבל סולת לעולם אינה בלא לתיתה.

ולאחר שיצא רבא מבית המדרש, אמר רב פפא, שהיה לו להקשות על דברי רבא, **ממה שנתבאר לעיל בדף ל"ו**, שלדברי רבי זירא אמר רב ירמיה אמר שמואל, **חיטים של מנחות אין לותתים אותם, ובכל זאת הם קרויים סולת. ואם כן, תיתכן סולת בלא לתיתה, וכמו כן תיתכן פת נקיה בלא לתיתה.**

### **"וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת"**

**לדעת רבא**, הכתוב **"וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת"** מלמד, שהמצות שמקיים בהם מצוות אכילת מצה בליל ראשון של פסח, **יש לשמור אותן לשם מצווה, שלא יחמיצו**, ולא די בשמירה לשם מצווה משעת לישה ואילך, אלא מקודם לכן, **משעת הקצירה.**

ולכן היה אומר לאותם שהיו הופכים את העומרים, וקושרים אותם בימות הקציר, שיהפכו אותם לשם מצווה.

וכן מר בריה דרבינא, היתה אמו משמרת עבורו חיטים לשם מצווה משעת הקצירה, ומצנעת אותם לבדם לצורך הפסח.

### **בצקות של נכרים**

לדברי רב הונא, בצק של נוכרי, שמכיר בו שלא החמיץ, שאין בו אחד מסימני חמץ המבוארים בפרק שלישי, אופה אותו, ומותר לאכול את מה שאפה בפסח, כי אינו חמץ, אלא שאינו יוצא בו ידי חובת מצה בלילה הראשון.

ולפיכך כזית אחרון שאוכל על השובע בלילה הראשון, צריך לאכול ממצה של ישראל, ששמרו אותה לשם מצה, ובו יוצא ידי מצוות אכילת מצה.

ומתחילה רצו להביא ראיה מדין זה לדברי רבא, שלא די בשמירה מועטת לשם מצווה, וצריך שמירה משעת הקצירה. שכן אם די בשמירה מועטת, יצא גם במצות הנעשות מבצק נוכרי, כי בשעת עסק האפיה נשמרו לשם מצווה.

ודחו זאת ואמרו, שמכאן יש ראיה רק לכך, שצריך שמירה לכל הפחות מתחילת הלישה, שאז נותנים את המים בקמח, ולכן אין יוצאים במצות אלו שתחילת הלישה עשה הנוכרי. אבל אין מכאן ראיה שצריך שמירה גם משעת הקצירה.

### **בגד שאבד בו כלאים**

בגד שיש בו כלאים, אסור לישראל ללבוש אותו על גופו, אבל מותר לו למכור אותו לנוכרי או לעשות אותו מרדעת לחמור.

וכל זה בבגד שכלאים שלו ניכרים, אבל בגד שאבד בו כלאים, כגון שנארג בו חוט אחד של כלאים ואינו ניכר, **אסור למכור אותו לנוכרי**, שמא יחזור הנוכרי וימכרנו לישראל, ולא ידע הישראל האחרון שיש בבגד זה כלאים.

וכמו כן **אסור לעשות בו מרדעת לחמור**, שמא לאחר זמן ישכח שיש בבגד כלאים, ויטלנו מהחמור, ויתפרנו באחד מבגדיו.

ובגד זה שאבד בו כלאים, **תקנתו לעשות אותו תכריכים למת**, שמהמת ודאי לא יחזור וייטלנו, כי בגדי המת אסורים בהנאה.

והמת עצמו אינו אסור בכלאים, שנאמר, **"בְּמִתֵּים חָפְזִי"** (תהילים פ"ח ו') ללמד, שכיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצוות.

### **חיטים שטבעו בנהר**

ספינה טעונה חיטים טבעה קודם הפסח בנהר ששמו חישתא, ומאחר שבאו החיטים במים, יש לחוש בהם לחימוץ.

ומתחילה התיר רבא למכור את החיטים הללו לנוכרים. ורבה בר ליואי הקשה לו, מהדין המבואר לעיל, שדבר איסור שאינו ניכר, ככלאים שאבדו בבגד, אסור למוכרו לנוכרי, שמא יחזור הנוכרי וימכרנו לישראל, ולא ידע שהדבר אסור.

ולפיכך חזר בו רבא ואמר, **שימכרו את החיטים הללו מעט מעט לישראלים, כלומר לכל אחד ימכרו מעט, בשיעור שוודאי יכלה קודם הפסח.**

### **תבלין בכלי ראשון ובכלי שני**

**כלי ראשון**, הוא הכלי שעמד על גבי האש, ועתה הסירוהו מהאש, כגון אלפס וקדרה, **כל זמן שהוא רותח, הרי זה מבשל את התבלין הניתן לתוכו**, ולכן אסור לתת בו תבלין בשבת.

**וכלי שני**, הוא הכלי שעירו לתוכו את התבשיל

מהאלפס והקדירה, כגון קערה ותמחוי, אף כשהוא רותח, אינו מבשל את התבלין הניתן בתוכו, ולכן מותר לתת בו תבלין בשבת.

**ולדעת רבי יהודה**, כן דין תבשיל שאין בו חומץ או ציר, אבל **תבשיל שיש בו חומץ או ציר, אפילו בכלי שני, החומץ והציר מבשלים את התבלין הניתן לתבשיל**, ולכן אסור לתת בו תבלין בשבת.

## מלילת הקדירה

כבר נתבאר בסוף דף ל"ט, שאין למלול את הקדירה, כלומר, אין לתת קמח לערבו בתבשיל שאינו רותח, כי הקמח יחמיץ מחמת התבשיל. ולהלן יתבאר בעזה"י אם יש אופן שמותר למלול את הקדירה.

### א. דעת תנא קמא.

האופן שבו יוכל למלול קדירה שאינה רותחת, **תחילה יתן בה קמח, ואחר כך יתן בה חומץ**, שהחומץ הניתן על הקמח, מעכב את הקמח מלהחמיץ, כי החומץ נחשב כמבשל, והרי זה כנותן על הקמח מים רותחים.

### ב. דעת יש אומרים.

**יכול למלול את הקדירה גם בסדר הפוך, תחילה יתן לקדירה חומץ, ואחר כך יתן קמח**, שאף כשהחומץ כבר מעורב בתבשיל, הוא מבשל את הניתן לתוכו, ומעכב את הקמח מלהחמיץ.

ואמר רב חסדא, שדעה זו היא דעת רבי יהודה הנזכרת לעיל, שחומץ וציר שהם כבר מעורבים בתבשיל, מבשלים את התבלין הניתן לתוכו.

אבל אין לומר שזו דעת רבי יוסי הנזכרת לעיל, שמי שלתת שעורים, יכול לעכב את חימוצם על ידי חומץ. כי מדבריו יש ללמוד רק זאת, שחומץ בפני עצמו מעכב מלהחמיץ, אבל אין ללמוד שגם חומץ המעורב בתבשיל מעכב מלהחמיץ.

### ג. דעת עולא.

אף שבאמת החומץ מעכב את הקמח מלהחמיץ, **אין למלול את הקדירה, בין על ידי נתינת חומץ קודם הקמח, ובין על ידי נתינת חומץ אחר הקמח.**

והסיבה לכך, **משום, לך לך אמרינן נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב**, כלומר אף דבר היתר אם הוא קרוב לאיסור, יש להתרחק ממנו, שכן אנו אומרים לנזיר, מאחר שאסור אתה לאכול מפירות הכרם, אל תתקרב אל הכרם כלל.

## למלול קדירה בקמח קלוי

**בסוף דף ל"ט כבר נתבאר, שלדעת מר זוטרא אסור למלול קדירה אפילו בקמח שיבשו אותו בתנור**, שהוא נחשב כאפוי ואינו מחמיץ, כי יש לחוש שמא לא נאפה היטב, ועדיין הוא ראוי להחמיץ.

**וכאן אמרו, שרב פפא התיר** לנחתומים של בית ראש הגולה למלול קדירה בקמח כזה.

ויש אומרים שרבא לא הסכים עמו להתיר זאת לנחתומי ראש הגולה כי בבית ראש הגולה מצויים עבדים שהם מזלזלים באיסורים וכשיראו שמוללים קדירה בקמח כזה יבואו להתיר מלילת קדירה בכל קמח.

**ויש אומרים שרבא עצמו היה מולל קדירה בקמח כזה.**

ולכאורה אין מחלוקת בין הלשונוות, שלא אסר אלא במקום שמצויים עבדים אבל לשאר בני אדם התיר.

**כן פירש רש"י**, שרב פפא ורבא התירו מלילת קדירה בקמח קלוי, הוא קימחא דאבישונא שמר זוטרא אסר.

**ותוס' פירשו**, שאין חולק על דברי מר זוטרא, והכל מודים שאין למלול קדירה בקמחא דאבישונא. והדבר שהתירו רב פפא ורבא הוא למלול קדירה בקמח של עדשים, שאין דרכו להחמיץ כל כך.

## דפים מ-מא

### נתינת קמח לתוך חרדל

היו רגילים לטבל מאכלם בחרדל. ומאחר שהוא חריף, היו נותנים בו קמח, להחליש את טעמו. ובתוך כך שהקמח בתוכו, הוא מחמיץ, ולפיכך **הכל מודים שלכתחילה אין לתת קמח לתוך החרדל בפסח.**

**ונחלקו חכמים, מה הדין בדיעבד, אם כבר נתנו קמח לתוך החרדל.**

**לדעת חכמים, יאכל את החרדל מיד**, קודם שיחמיץ הקמח שבתוכו.

**ולדעת רבי מאיר**, אסור לאכול את החרדל, אלא **ישרף מיד.**

ואמר רב נחמן אמר שמואל, **שהלכה כדברי חכמים.**

### נתינת קמח לתוך חרוסת

החרוסת היא תבלין חריף שיש בו חומץ, והיו רגילים לטבל בו בשר. ומאחר שהוא חריף, היו

נותנים בו קמח להחליש טעמו, בתוך כך שהקמח בתוכו הוא מחמיץ. ולפיכך **הכל מודים שלכתחילה אין לתת קמח בחרוסת בפסח**.

**ונחלקו חכמים, מה הדין בדיעבד, אם כבר נתנו קמח לתוך החרדל.**

**לדעת רב כהנא** [שהברייתא מסייעת אותו], החרוסת מאחר שאינה חריפה כחרדל, **הכל מודים בה** שאינה מעכבת את הקמח מלהחמיץ, ולדברי הכל אסור לאוכלה אלא **תישרף מיד**.

**ולדעת רב הונא בריה דרב יהודה, דין חרוסת כדין חרדל**, וכשם שנחלקו חכמים ורבי מאיר בדין חרדל שנתנו בו קמח, כך חלוקים הם בדין החרוסת שנתנו בה קמח. **[והלכה כחכמים]**.

## דף מא

[שמות י"ב ט"] **אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶא וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל בְּמָיִם**

**כִּי אִם צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כָּרְעָיו וְעַל קָרְבּוֹ.**

### איסור בישול קרבן פסח

**האוכל את בשר הפסח המבושל במים לוקה על כך, כי נאמר, "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ ... וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל בְּמָיִם"**.

**לדעת תנא קמא בברייתא, יש ללמוד בקל וחומר, שכן הדין אם בישל את הפסח במשקים או במי פירות.**

שכן כשהפסח מבושל במים, הם אינם נותנים בו טעם, ובכל זאת הדבר אסור. כל שכן כשהוא מבושל במשקים ומי פירות, שנותנים בו טעם, שהדבר אסור.

**אבל אם בישל את הפסח צלי קדר, כלומר, שנתנוהו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה, ואינו מתבשל אלא מהשומן הנפלט ממנו, אין כאן איסור.**

**ולדעת רבי, יש ללמוד מריבוי הכתוב "וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל" שכשם שאסור לאכול פסח מבושל במים, כך אסור לאוכלו כשהוא מבושל בכל אופן שהוא, בין במשקים ובמי פירות, ובין כשהוא נעשה צלי קדר שהוא מבושל בשומנו.**

ולדברי תנא קמא, הריבוי "וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל" בא ללמד על בישול אחר צליה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

**ומכל מקום, גם לדעת רבי, אף שאין מבשלים את הפסח במים או בשאר משקים, מותר לסוך אותו במשקה בשעת צלייתו, ומותר לטבלו במשקה בשעת אכילתו.**

### מצה שרויה ומבושלת

בעניין המצה שיש לאכול בליל ראשון של פסח נאמר **"לֶחֶם עֲנִי"**, ומכאן, שהיא צריכה להיות אפויה, כי אין נקרא לחם אלא האפוי.

**ולדברי הכל, אם אחר אפיית המצה השרו אותה בתבשיל שאינו רותח, והחלה להינמס בתוכו, כל זמן שהיא קיימת, שלא נמסה לגמרי, יוצאים בה ידי חובת מצה, כי עדיין שמה עליה, והיא נחשבת כלחם שהוא אפוי.**

**ונחלקו חכמים, מה הדין אם אחר אפיית המצה בשלו אותה.**

**לדעת רבי מאיר, מאחר שנאפית היא קרויה לחם, ולא בטל שמה ממנה גם אם חזרו ובשלו אותה, ועדיין היא נחשבת כדבר אפוי, ולכן כל זמן שלא נמסה לגמרי, יוצאים בה.**

**ולדעת רבי יוסי, המבשל את המצה מבטל אותה מהיות לחם, ומעתה היא נחשבת מבושלת ולא אפויה, ואין יוצאים בה, אף על פי שהיא קיימת.**

### בישל את הפסח ואחר כך צלה אותו

פסח שבשלו אותו נידון כמבושל, גם אם אחר כך צלו אותו, ולכן **האוכל ממנו לוקה**.

### צלה את הפסח ואחר כך בשלו

**לדברי רב כהנא, כשם שנחלקו רבי מאיר ורבי יוסי לעניין מצה שבשלו אותה, אם היא נחשבת מבושלת או אפויה, כך נחלקו לעניין צלי שחזרו ובשלוהו. ולפיכך לדעת רבי מאיר, פסח שצלאו ואחר כך בשלו, עדיין הוא נחשב צלי, ומותר באכילה. ולדעת רבי יוסי, פסח שצלאו ואחר כך בשלו נחשב מבושל, והאוכלו לוקה.**

**ולדברי עולא, גם רבי מאיר מודה, שפסח שצלאו ואחר כך בשלו אסור באכילה, כי לעניין זה נאמר הריבוי "וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל", לומר לך, אפילו בשלו אחר הצליה, אסור לאוכלו.**

### צלאו כל צרכו

- **יש מפרשים** שגם לדעת האומרים שהצולה פסח וחוזר ומבשלו חייב, אין זה אלא כשתחילה לא צלאו לגמרי. אבל **אם מתחילה צלאו כל צרכו עד שנשרף, אפילו חזר ובשלו אחר כך, אינו נחשב מבושל, ומותר באכילה.**

- ויש מפרשים שאף שהיה מקום לומר שהאוכל פסח שנשרף לגמרי יתחייב, כי אין זה נקרא "צלי אש" אלא "שרוף אש". באמת אינו חייב, כי נאמר, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם", ואין שרוף בכלל זה.

## האוכל פסח חי

האוכל פסח חי שלא נצלה כלל, אינו לוקה על כך, כי נאמר, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא [=צלוי במקצת] וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם", ואין חי בכלל זה.

ומכל מקום יש באכילה זו איסור, כי נאמר, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", וזה אינו צלוי, אבל אינו לוקה על האיסור הזה.

## "נָא"

אותה צליה שנקראת בלשון פרסי אברנים,

בלשון הקודש קרויה "נָא".

## בישול בחמי טבריא

לדברי רב חסדא, לכל דיני התורה אין נחשב בישול אלא במים שנתחממו מהאש [=תולדות אש], אבל בישול בחמי טבריא [=מעיינות של מים רותחים], אינו נחשב כבישול.

ולכן אף על פי שהבישול בשבת הוא מאבות מלאכות האסורות בשבת, המבשל בשבת בחמי טבריא פטור, שאינו נידון כמבשל.

וכמו כן האוכל בשר פסח שנתבשל בחמי טבריא, אינו עובר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל", שאינו נחשב כאוכל בשר פסח מבושל.

אבל עובר הוא על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", כי סוף סוף אין הבשר צלוי, ואסרה תורה לאכלו לא צלוי, ומחמת האיסור הזה הוא לוקה.

## מלקות משום "אל תאכלו

מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ"

נאמר על בשר הפסח, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם כִּי אִם צָלִי אֵשׁ". ותחילת הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ" עולה על שלושה דברים:

(א) "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא", כלומר אסור לאכול פסח נא.

(ב) "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם", כלומר אסור לאכול פסח מבושל.

(ג) "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", כלומר אסור לאכול פסח שאינו צלי אש, ובכלל זה, חי, נא, מבושל בחמי האש, ומבושל בחמי טבריא, וכל שאר אופנים שאינם צלי.

ולדברי הכל האוכל בשר פסח נא, לוקה לכל הפחות משום שעבר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא".

וכמו כן, האוכל בשר פסח מבושל, לוקה לכל הפחות משום שעבר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם".

וכמו כן, האוכל בשר פסח נא ומבושל, לוקה פעמיים, אחת משום שעבר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא", ואחת משום שעבר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם".

ונחלקו חכמים, האם העובר על הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", לוקה על כך.

לדעת רבא, כל שאכל בשר פסח שאינו צלוי, לוקה מחמת הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", ובכלל זה, האוכל בשר פסח חי, נא, מבושל בחמי האש, ומבושל בחמי טבריא.

ולפיכך, כשאכל בשר פסח חי, או בשר פסח מבושל בחמי טבריא, לוקה רק משום הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ".

ואם אכל בשר פסח נא, או בשר פסח מבושל בחמי האש, לוקה גם משום "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא" או "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם".

וכשאכל בשר פסח שהוא גם נא וגם מבושל, לוקה מחמת שלושת הכתובים.

ולדעת אביי ללשון ראשון, אין לוקים על לאו שבכללות, כלומר, לאו הכולל דברים הרבה, אין לוקים עליו על דברים שיש בהם לאו מפורש במקום אחר.

ולפיכך מאחר שבכלל הכתוב, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", שלא לאכול בשר פסח נא, או בשר פסח מבושל, שיש בהם לאו מפורש, "אל תאכלו מִמֶּנּוּ נָא" ו"אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... וּבָשָׁל מִבָּשָׁל בְּמַיִם", האוכל בשר פסח נא או מבושל, אינו לוקה מחמת הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ".

אבל האוכל בשר פסח חי, או בשר פסח מבושל בחמי טבריא, שאינו לוקה על כך מחמת כתוב אחר, לוקה על כך מחמת הכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ".

ולדעת אביי בלשון שני, אין לוקים כלל על לאו שבכללות.

ולפיכך מאחר שהכתוב "אל תאכלו מִמֶּנּוּ ... כִּי אִם צָלִי אֵשׁ", כולל דברים הרבה, העובר עליו

**אינו לוקה גם כשאינו מתחייב מלקות מחמת**

**כתוב אחר, כגון שאכלו נא או מבושל.**

והסיבה שאין לוקים על לאו שבכללות, כי עניין זה שהעובר על איסור לא תעשה לוקה, למד ממה שנסמכו דיני מלקות, לאיסור "לא תחסם שור בדישו" (דברים כ"ה ד'), ולפיכך אין לוקים אלא על איסור הדומה לאיסור זה, שהוא מיוחד לדבר אחד בלבד.

### **מלקות משום "מכל אשר**

**יעשה מגפן היין ... לא יאכל"**

נאמר לנזיר, "כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל". וסוף הכתוב "לא יאכל" עולה על שלושה דברים:

(א) "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל", כלומר אסור לנזיר לאכול כל דבר היוצא מהגפן, ובכלל זה חרצנים, וזגים, וענבים לחים, ויבשים, ועלים, ולולבין.

(ב) "מחרצנים ... לא יאכל", כלומר אסור לנזיר לאכול חרצנים של גפן.

(ג) "ועד זג לא יאכל", כלומר אסור לנזיר לאכול זג של גפן.

ולדברי הכל נזיר האוכל חרצנים, לוקה לכל הפחות משום שעבר על הכתוב "מחרצנים ... לא יאכל".

וכמו כן, נזיר האוכל זגים, לוקה לכל הפחות משום שעבר על הכתוב "זג לא יאכל".

וכמו כן, נזיר האוכל חרצנים וזגים, לוקה פעמיים, אחת משום שעבר על הכתוב "מחרצנים ... לא יאכל", ואחת משום שעבר על הכתוב "זג לא יאכל".

ונחלקו חכמים, האם העובר על הכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל", לוקה על כך.

לדעת רבא, כל שאכל דבר היוצא מגפן היין, לוקה מחמת הכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל", ובכלל זה, האוכל זגים וחרצנים עלים ולולבי גפנים.

ולפיכך, כשאכל עלים או לולבי גפנים, לוקה רק משום הכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל".

ואם אכל חרצן או זג, לוקה גם משום "מחרצנים ... לא יאכל" וגם משום "זג לא יאכל".

וכשאכל חרצן וזג, לוקה מחמת שלושת הכתובים.

ולדעת אביי ללשון ראשון, אין לוקים על לאו שבכללות, כלומר, לאו הכולל דברים הרבה, אין לוקים עליו על דברים שיש בהם לאו מפורש במקום אחר.

ולפיכך מאחר שבכלל הכתוב, "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל", שלא לאכול חרצנים וזגים, שיש בהם לאו מפורש, "מחרצנים ... לא יאכל" ו"זג לא יאכל", נזיר האוכל חרצן או זג, אינו לוקה מחמת הכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל".

אבל האוכל עלים או לולבי גפנים, שאינו לוקה על כך מחמת כתוב אחר, לוקה על כך מחמת הכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל".

ולדעת אביי בלשון שני, אין לוקים כלל על לאו שבכללות.

ולפיכך מאחר שהכתוב "מכל אשר יעשה מגפן היין ... לא יאכל", כולל דברים הרבה, העובר עליו אינו לוקה גם כשאינו מתחייב מלקות מחמת כתוב אחר, כגון שאכל עלים או לולבי גפנים.

והסיבה שאין לוקים על לאו שבכללות, כי עניין זה שהעובר על איסור לא תעשה לוקה, למד ממה שנסמכו דיני מלקות, לאיסור "לא תחסם שור בדישו" ולפיכך אין לוקים אלא על איסור הדומה לאיסור זה, שהוא מיוחד לדבר אחד בלבד.

### **זמן איסור "אל תאכלו ממנו נא"**

בעניין בשר הפסח נאמר, "אל תאכלו ממנו נא ובשר מבשר במים", ומסברא היה מקום להסתפק, מתי זמן האיסור הזה.

שכן לכאורה הסברא הפשוטה היא, שבאותו זמן שיש מצווה לאכול את הפסח צלוי, שהוא בלילה, כמו שנאמר, "וּאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים לֶאֱכֹלְהוּ" (שמות י"ב ח')

באותו זמן אסרה תורה לאוכלו נא.

ומעתה יש לומר, מאחר שבזמן שיש לו היתר אכילה כשהוא צלוי, אסרה תורה לאוכלו נא, כל שכן שבזמן שאין לו היתר אכילה צלוי, כלומר מבעוד יום, שיהא אסור לאוכלו נא, והאוכל ממנו נא מבעוד יום ילקה.

ומצד שני יש לומר מסברא, שלא נאמר האיסור "אל תאכלו ממנו נא ובשר מבשר במים", אלא מבעוד יום, שרק בזמן איסור אכילתו, כלומר מבעוד יום, שאפילו צלי אין לאוכלו אז, יש איסור לא תעשה כשאוכלו נא. אבל בלילה, שהותר לאוכלו צלי, אין איסור לא תעשה לאוכלו נא.

ומכל מקום, אף שיש סברא לומר שהאיסור הזה נוהג גם מבעוד יום וגם בלילה. ויש סברא לומר שהאיסור הזה נוהג רק מבעוד יום. למעשה

האיסור הזה נוהג רק בלילה, כי נאמר, "וּאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים לֶאֱכֹלְהוּ. אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׂל בַּמַּיִם כִּי אִם

צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כִּרְעָיו וְעַל קִרְבּוֹ" (שמות י"ב ט')

להקיש מצוות אכילתו צלי, לאיסור אכילתו נא, ללמד, שרק בלילה, בשעה שמצווה לאוכלו צלי, אז נוהג איסור אכילתו נא.

## אכילה הפוסלת אותו מבני חבורה

בדף פ"ו יתבאר בעזה"י, שאין אדם אוכל מבשר פסח אחד בשתי חבורות, שאם נחלקו בני החבורה לשנים, ואכל מקצת מהפסח עם אלו, שוב אינו יכול לאכול עם האחרים. וכמו כן אין הפסח נאכל בשני מקומות, שאם אכל מקצת פסח במקום זה, אינו יכול לאכול עוד, אף מאותו פסח, במקום אחר.

ומבואר בברייתא, שכל זה כשהיתה האכילה **כהלכתה**, **שאכל כזית צלוי מהפסח בלילה**. אבל אם אכל כזית צלי מהפסח מבעוד יום, מאחר שלא היתה האכילה כהלכתה, לא פסל עצמו מבני חבורה.

ואם היתה האכילה הזו עם אלו, יכול לאכול בלילה עם האחרים. וכמו כן אם אכל כאן, יכול לאכול בלילה במקום אחר.

### הזמן שבשר הפסח נאסר על ידי בישול

נתבאר, **שהאוכל בלילה מבשר פסח מבושל, לוקה**, כי עבר על הכתוב, **"אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׁל בַּמָּיִם"**.

ואמר רבי, שאף שהיה מקום לומר, שלא נאסר בשר הפסח על ידי הבישול, אלא אם כן בשלו בלילה, שהוא עיקר זמנו. למעשה, בשר הפסח נאסר גם אם בשלו אותו מבעוד יום, כי נאמר **"וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׁל"**, ללמד, שהכתוב מדבר **בין** בבשר פסח **שבשלו מבעוד יום, ובין** בבשר פסח **שבשלו בלילה**.

ואף שכתוב זה כבר דרשו רבי, ללמוד ממנו שהבשר נאסר בכל אופן של בישול, ולא רק במים. מתוך כך שלא נאמר **"וּבִשָּׁל בִּשְׁל"**, או **"וּמִבֶּשֶׁל מִבֶּשֶׁל"**, ושינה הכתוב **"וּבִשָּׁל מִבֶּשֶׁל"**, יש ללמוד שבא הכתוב ללמד שני דברים. (א) שהבשר נאסר בכל מיני בישול, כפי שנתבאר לעיל. (ב) שהבשר נאסר על ידי הבישול בכל זמן, בין שנתבשל מבעוד יום, ובין שנתבשל בלילה.

### איסור אכילת צלי מבעוד יום

בברייתא מבואר, שכשם שהאוכל מבשר הפסח נא בלילה, לוקה, כך האוכל מבשר הפסח צלי מבעוד יום, לוקה.

שכן מתוך כך שנאמר, **"וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ"**, יש ללמוד, שדווקא בלילה מותר לאכול את הבשר צלי, אבל ביום הדבר אסור.

ואף שאין הדבר למד אלא מתוך מצוות עשה של אכילתו צלי בלילה, וכלל בדינו, שאיסור הלמד מחמת מצוות עשה נחשב כאיסור עשה, שהעובר עליו אינו לוקה, ולא כאיסור לא תעשה.

הברייתא הזו היא כדעת רבי יהודה, האומר, שכל מקום שנאמר בו **"לאמר"**, כל האמור בו יש בו איסור לא תעשה [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ובתחילת פרשה זו נאמר **"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר"** (שמות י"ב א').

## דף מב

### המתפיס תמימים לבדק הבית

בעניין המקדיש בהמות שיש בהן מום נאמר (ויקרא כ"ב כ"ג) **"וְשֹׁר וְנִשָּׂה שְׂרוּעַ"** [=שאחד מאבריו גדול מחבירו] וקלוט [=שפרסותיו קלוטות] נִדְבָּה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ [=תוכל להקדישו קדושת דמים לבדק הבית, שימכרוהו להשתמש בדמים] וּלְגִדָּר [=להעלותו לקרבן] **לֹא יִרְצָה"**.

והכתוב **"אֹתוֹ"**, מיעוט הוא, לומר לך, דווקא בעלי מום שאינם ראויים להקרבה, ניתן להקדישם לבדק הבית. אבל תמימים, הראויים להקרבה, אין להקדישם לבדק הבית, אלא להקרבה בלבד.

ומכאן אמרו, שכל המקדיש תמימים לבדק הבית **עובר על מצוות עשה**, שמצווה להקדיש לבדק הבית בעלי מום ולא תמימים.

ומלבד שעבר על מצוות עשה, עבר גם **באיסור לא תעשה**, כי נאמר בתחילת העניין, **"וְיִגְדֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר"** (ויקרא כ"ב י"ז), ללמד על כל הפרשה שיש בה איסור לא תעשה [עד כאן דברי רבי יהודה].

- לדברי בר קפרא, משום שאנו דורשים את המילה **"לֵאמֹר"** נוטריקון - **"לא"** נאמר בדברים - כלומר יש איסור לאו בדבר.

- ולדברי לומדי בית מדרשו של רב, משום שאנו דורשים את המילה **"לֵאמֹר"** נוטריקון - לאו אמור - כלומר אמור להם שיש איסור לאו בדבר.

### מי תשמישו של נחתום

מי תשמישו של נחתום [=אופה], הם מים שמצנן בהם ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף [=טח] את המצה.

ומאחר שידיו עוסקות בבצק, כשהוא מכניס ידיו למים לצנן ידיו, הוא משייר בצק במים, והבצק מחמיץ בהם, ולכן **יש לשפוך** את המים.

- **אם המים מועטים**, רשאי **לשופכם אף במקום** שיש בקעים בקרקע [=מקום האישבורן], שמים

יכולים להתאסף בהם. כי מאחר שהמים מועטים, אפילו אם יתכנסו לאותם בקעים, יבלעו שם בקרקע.

- **ואם המים מרובים**, לא ישפכם במקום שיש בקעים בקרקע, שמא יתאספו המים באותם בקעים, ומתוך שהם מרובים לא יבלעו מהר, ויחמיץ הבצק שבהם. ותקנתו **לשופכם במקום מדרון**, שהמים יורדים בו, ונבלעים, ואינם מתאספים במקום אחד.

## מים שלנו

אמר רב יהודה, אשה **לא תלוש את העיסה בפסח**, **אלא במים שלנו**, כלומר במים שנשאבו מן המעיין קודם הלילה, ועבר עליהם כל הלילה כשהם שאובים, שבכך לנו לינת לילה אחד אחר השאיבה.

והסיבה לכך, **כי בימי ניסן המעיינות חמים, וצריך שאחר שאיבתם יצטננו המים במשך הלילה**.

ורב מתנה דרש את הדין הזה בעיר פפוניא, ובלשון הקודש היו דורשים, ואמר להם, "אין לשים אלא במים שלנו".

למחרת הביאו הכל כדים שלהם, ובאו אליו, ובקשו ממנו שיתן להם מים, שהיו סבורים שאמר להם, שיש ללוש במים שלו.

אמר להם אנא במיא דביתו אמרי, כלומר, כשאמרתי מים שלנו, לא נתכוונתי למים שלי, אלא למים שלנו לינת לילה.

## דינים נוספים שדרש

### רבא בלישת המצות בפסח

אשה **לא תלוש את העיסה בחמה**, כי חום השמש מחמם את העיסה ומחמיצה.

וכמו כן **לא תלוש את העיסה במים חמים**, בין שהתחממו באש, ובין שהתחממו בחמה, כי חום המים גורם לעיסה להחמיץ.

**וכן לא תלוש במים הגרופים משולי המולייאר**, הוא דוד גדול של נחושת, שמונח על האש כל שעה, ונשמר חומו גם כשאין האש בוערת, כי לעולם מים שבשוליו חמים או פושרים, ואינם צוננים.

**ולא תניח ידה מהעיסה בלא עסק**, אלא תהא עוסקת ולשה אותה כל שעה, עד גמר האפיה, שאם הבצק מונח בלא לישה, הוא ממהר להחמיץ.

**וצריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו** [=נוטלת ממנו מים וטחה פני העיסה], **ואחד שמצננת בו את ידיה**, שלא יהיו ידיה חמות, ויחממו את המים שמקטפת בהם, ויחמיצו את העיסה.

### עברה ולשה בחמין

**לדעת מר זוטרא**, אף שלכתחילה אסור ללוש את העיסה במים חמים. בדיעבד, אם עברה האשה ולשה את העיסה במים חמים, אבל **אנו רואים שהעיסה לא החמיצה**, שאין שם אחד מסימני החימוץ המבוארים בפרק שלישי, **העיסה מותרת**.

וראיה לדבר, ממה ששנינו בדף מ' לעניין לתיתת שעורים, שלכתחילה אין לותתים אותם, ובדיעבד, אם לתתו אותם ולא החמיצו, מותרים.

**ולדעת רב אשי**, מאחר שאסרו חכמים ללוש עיסה במים חמים, מעתה, אם עברה האשה ולשה במים חמים, **אף על פי שאנו רואים שלא החמיצה העיסה, היא אסורה, כי העושה כן קרובה למזיד, וקנסו אותה חכמים**.

ואף שלעניין לתיתה לא קנסו חכמים את העובר על דבריהם, אין ללמוד שכן הדין בכל מקום. כי לא כל הדינים נארגו באריגה אחת, [=אטו כולו חדא מחיתא מחיתניהו], ורק במקום שפירשו שבדיעבד מותר, הרי זה מותר.

### סליק פרק כל שעה

## פרק שלישי אלו עוברין

### דף מב

#### דברים העוברים בפסח

לדעת משנתנו, **כל דבר שראוי לאכילה או שתיה אם נעשה מחמץ של אחד מחמשת מיני דגן**, [חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל, ושיפון], **אף על פי שנתערב החמץ הזה במין אחר שאינו מחמשת מיני דגן, ואינו בעין כלומר שנימות, הרי זה עובר בפסח**.

ובכלל זה, כותח הבבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי, וזיתום המצרי, שהם מיני מאכל שחמץ גמור מעורב בהם, והם ראויים לאכילה או שתיה.

**וכן דין בכל חמץ בפני עצמו, אף על פי שהוא נוקשה, ואינו ראוי לאכילה, הרי זה עובר בפסח.**

ובכלל זה זומן של צבעים, ועמילן של טבחים, וקולן של סופרים, שהם חמץ נוקשה. ורבי אליעזר מוסיף גם טיפולי נשים.

**- רש"י מפרש, שכל אלו עוברים עליהם בפסח בבל יראה ובל ימצא.**

**- ורבינו תם מפרש, שעוברים הם מהשלחן, כלומר שאסור לאוכלם בפסח, אבל אין צריך לבערם כי אינו עובר עליהם בבל יראה ובל ימצא.**

עוד מבואר, שלדעת התנא של משנתנו, האוכל חמץ זה שדינו לעבור בפסח, לוקה על כך, כי יש באכילתו איסור לא תעשה, שנאמר "כָּל מִחְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ" (שמות י"ב כ'). אבל אינו מתחייב על כך כרת, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"ג].

עוד יתבאר בעזה"י בדף מ"ג, מי הוא התנא שמשנתנו כדעתו, ואם יש חולקים עליו.

**[א] כותח הבבלי**

כותח הבבלי הוא מין מאכל שהיו מטבלים בו את הפת בבבל. והוא עשוי מתערובת של הדברים הבאים: (א) נסיוב החלב, הם מי החלב שנשרו לאחר עשיית הגבינה. (ב) מלח. (ג) פירורי לחם.

**שלושה דברים נאמרים בכותח הבבלי**

- א. מטמטם** [=סותם] את הלב. בגלל נסיובי החלב שבו.
- ב. מסמא** [=מעוור] את העיניים. בגלל המלח שיש בו, כי יש מלח הנקרא מלח סדומית, שהוא מסמא את העיניים, וכשנוגע במלח שבכותח, וחוזר ונוגע בעין, ניזוק.
- ג. מכחיש את הגוף.** בגלל פירורי הלחם שיש בו, שהם מתעפשים בתוכו, וכשאוכל את הכותח, הם מכחישים את הגוף.

**שלושה דברים מזיקים**

שלושה דברים, כשאוכל מהם הרבה תמיד, מרבים את הזבל, וכופפים את הקומה [=מתישין כוחו], ונוטלים אחד מחמש מאות ממאור עינו של אדם.

- א. פת קיבר.**
- ב. שכר חדש.**
- ג. ירק חי** כגון כרישין ובצלים וחזרין.

**שלושה דברים מועילים**

שלושה דברים, כשאוכל מהם הרבה תמיד, ממעטים את הזבל, וזוקפים את הקומה, ומאירים את העיניים.

- א. פת נקייה,** הנעשית מסולת, כלומר מקמח מנופה מאוד.
- ב. בשר שמן,** של עז שלא ילדה.
- ג. יין ישן,** של שלוש שנים.

**דברים המועילים לכל הגוף**

רוב הדברים המועילים לחולי של אברים מסוימים מזיקים לאברים אחרים, כגון המועיל ללב קשה לעיניים. והדברים הבאים, מועילים לחוליי כל האברים.

- א. זנגביל לח.**
- ב. פלפל ארוך.**
- ג. פת נקייה.**
- ד. בשר שמן.**
- ה. יין ישן.**

**[ב] שכר המדי**

בזמן חז"ל, היו רגילים לעשות ברוב המקומות שכר מתמרים או תאנים, ובמדי היו עושים שכר ממי שעורים, כלומר, גם במדי היה עיקר השכר מתמרים או תאנים, אלא שהיו מערבים בו קצת מי שעורים.

ולפיכך, **שכר שנותנים בו מי שעורים**, נקרא שכר המדי.

**[ג] חומץ האדומי**

בזמן חז"ל היה היין האדומי טוב, ואינו מחמיץ מעצמו, וכדי שיהא היין הזה חומץ, היו צריכים לתת בו שעורים שלמים להחמיצו.

ולפיכך, **חומץ הנעשה מיין שנותנים בו שעורים להחמיצו**, נקרא חומץ האדומי.

**יין יהודה ויין אדום**

**בתחילה, כשבית המקדש היה קיים,** והיו מביאים נסכים מיהודה, **בזכות הנסכים היה טעם ביינם, ולא היה מחמיץ עד שנותנים לתוכו שעורים.**

ובאותו זמן חומץ הנעשה מיין שנותנים בו



שעורים להחמיצו, היה נקרא חומץ סתם, שכך

היה כל חומץ שלהם.

**ועכשיו שחרב בית המקדש, ואין מביאים נסכים מיהודה, בטל טעם היין של יהודה, ונתחזק טעם היין של אדום, ואינו מחמיץ עד שנותנים לתוכו שעורים.**

ומעתה, חומץ הנעשה מיין שנותנים בו שעורים להחמיצו, נקרא חומץ האדומי, שכך הוא חומץ של אדום.

## ישראל ואדום

**לדברי רב נחמן, עניין זה, שכשבטל דבר טוב מיהודה הוא מתקיים באדום, הוא קיום הנבואה שנאמרה ליחזקאל (יחזקאל כ"ו ב') "בן אדם יען אשר אמרה צר [שהיא מאדום] על ירושלים האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי אמלאה החרבה" [=אתמלא מן חורבנה של ירושלים], אם מלאה זו, חריבה זו, ואם מלאה זו, חרבה זו.**

**ולדברי רב נחמן בר יצחק, עניין זה הוא קיום הנבואה שנאמרה לרבקה על יעקב ועשיו, "ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעריך ופרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר" (בראשית כ"ה כ"ג), שאין מלכות שניהם מתקיימת יחד, וכשזה גיבור זה חלש.**

## חיוב תמז במעשרות

התמז הוא משקה שנעשה על ידי מים שנותנים אותם על גבי חרצנים או שמרי יין, והם מקבלים את טעמו של היין.

**וכשנתנו מתחילה מים בכמות מסוימת, ונמצא מים בכמות עודפת, [במידה המבוארת במקום אחר], התוספת היא מה שיצא מהחרצנים או מהשמרים שהיא נידונית כיין, ואם כן הכל יחד נידון כיין מזוג במים ולכן הוא חייב במעשרות.**

**ונחלקו חכמים מה הדין כשלא נמצא כמות עודפת מעבר לכמות המים שנתן.**

**א. דעת תנא קמא.**

בכל אופן שנתן מים במידה מסוימת, אף על פי שקיבלו המים טעם ומראה יין, אם לא נוספה במים כמות עודפת על מה שהיו, **התמז הזה נידון כמים**, כי לא נוסף בהם דבר מהגפנים אלא ריח בלבד, ומאחר שמים פטורים ממעשרות, תמז זה פטור ממעשרות.

**ב. דעת רבי יהודה.**

**התמז חייב במעשרות, אף על פי שלא נוספה בו כמות על מידת המים שנתן.**

- **מתחילה רצו לומר**, שכן דעת רבי יהודה, **בין כשתמדו את המים בחרצנים, ובין כשתמדו אותם בשמרי יין, כי לדעתו, כל שיש לו טעם יין ומראה יין, הרי זה נידון כיין, ולכן הוא חייב במעשרות.**

- **ולפי התירוץ השני, דעת רבי יהודה, שאם ודאי לא נוסף במים כלום, כגון שתמדו אותם בחרצנים ולא נוסף כלום על הכמות הראשונה של המים, אף על פי שיש להם טעם יין ומראה יין, דינם כמים, והם פטורים ממעשרות.**

**ולא חייב רבי יהודה את התמז שלא נוספה בו כמות על המים, אלא כשתמדו אותם בשמרים, שאנו אומרים, מים נבלעו בשמרים, ותחת המים שנבלעו פלטו השמרים יין, ואם כן יש כאן יין ממש, החייב במעשרות.**

## הלוקח תמז מעם הארץ

לדברי רבי יהודה, עכשיו, שבטל טעם היין, והוא ממחר להחמיץ, הלוקח חומץ מעם הארץ צריך לעשרו, כי ודאי מיין נעשה, ועמי הארץ חשודים שלא לעשר.

אבל בראשונה, כשהיה יין של יהודה טוב, ולא היה מחמיץ, הלוקח חומץ מעם הארץ לא היה צריך לעשרו. כי ודאי לא נעשה אותו חומץ מיין, אלא מתמד, ובתמד הנלקח מעם הארץ אין חשש טבל.

- **מתחילה רצו לומר**, שאמנם לדעת רבי יהודה, גם התמז חייב במעשרות, אלא מאחר שאינו חשוב, אין עמי הארץ נמנעים מלעשרו, כי הפסד מועט הוא, ולכן אין בו חשש טבל.

- **ולפי התירוץ השני, הסיבה שאין בתמד חשש טבל, כי ודאי נעשה החומץ מתמד חרצנים, שמודה בו רבי יהודה, שהוא פטור ממעשרות.**

## [ד] זיתום המצרי

**א. ממה הוא נעשה.**

לדעת רב יוסף, **שליש שעורים, שליש קורטם, ושליש מלח.**

ולדעת רב פפא, **שליש חיטים, שליש קורטם, ושליש מלח.**

- **יש גורסים שהסימן לזכור שרב יוסף הוא זה שאמר שעורים, - סמ"ך סמ"ך - כלומר רב יוסף שיש בשמו סמ"ך אמר שעורים.**

- **ויש גורסים שהסימן לזכור שרב יוסף הוא זה שאמר שעורים - כלי ששמו סיסני - שבשמו של הכלי**

הזה יש שתי פעמים סמ"ך, ודומה לסמ"ך שבשמו של

רב יוסף ולשי"ן שבשעורים.

## ב. כיצד הוא נעשה.

שורים יחד את שלושת הדברים הללו, ואחר כך קולים אותם, כלומר מייבשים אותם בחום האש, וטוחנים אותם.

## ג. למה הוא מועיל.

**שותים אותו מפסח ועד העצרת, ומי שיש לו עצירות נפתח מעצירותו, ומי שיש לו שלשול נעצר משלשולו.**

ודווקא לבריאים הוא מועיל, אבל לחולה ולאשה עוברה הוא סכנה, כי גורם להם לשלשל יותר מדאי.

## [ה] זומן של צבעים

בבבל ביארו, שזומן של צבעים, הם מי סובין

שצובעים בהם עור אדום.

## [ו] עמילן של טבחים

עמילן של טבחים הוא פת הנעשית מתבואה שלא גדלה שליש, שאין הפת ראויה לאכילה, ומניחים אותה על פי הקדירה לכיסוי, והיא מקבלת את הזוהמא, הם האדים העולים מהקדירה.

## [ז] קולן של סופרים

בבבל ביארו, שקולן של סופרים הוא פרורא דאושכפי, כלומר דבק שהרצענים [=מעבדי עורות] רגילים להדביק בו עורותיהם, כשהעור מתחלק לשתיים, או שמדביקים שתי עורות זה על זה להיות עבה, ורגילים לתת בדבק זה קמח של שיפון.

והסיבה שנקרא קולן של סופרים, כי גם הסופרים משתמשים בדבק זה, להדביק בו ניירותיהם.

ורב שימי מחזנאה ביאר, שקולן של סופרים הוא מה שבנות עשירים משאירות מטיפול שלהן עבור בנות עניים, שבנות עשירים, טיפול שלהן להשיר שערן הוא סולת, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ומה שנשאר להן, נותנות לבנות סופרים [=מלמדי תינוקות] שהם עניים, ולכן הוא נקרא קולן של סופרים.

ודברי רב שימי מחזנאה נדחו, כי רבי חייא נתן סימנים לשבעת הדברים הנזכרים במשנתנו: ארבעה מהם מיני מדינה, כלומר הכל צריכים להם למאכל או לרפואה, והם, כותח הבבלי, שר המדי, חומץ האדומי, וזיתום המצרי. ושלושה מיני אומניות, כלומר אינם נצרכים אלא לבעלי אומנות מסוימות, זומן לצבעים, עמילן לנחתומים, וקולן לסופרים. ואם קולן של סופרים הוא טיפולי בנות עניים דבר זה נחשב כנצרך לכל ולא לבעלי אומנות מסוימת.

## [ח] תכשיטי נשים

מבואר שלדעץ רבי אליעזר גם תכשיטי נשים

עוברים בפסח.

ואין לומר, שכוונת רבי אליעזר לכול ושרק שנשים צובעות בהן את פניהן או לבשמים שתולות בצואר לריח, כי אין סיבה לאוסרם בפסח, שהרי אין בהם חמץ.

אלא כוונת רבי אליעזר לטיפול נשים של בנות

עשירים, שנעשים מסולת, כמבואר להלן.

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל [bekitsur1@gmail.com](mailto:bekitsur1@gmail.com)

פקס': 153-506-877088

לקבלת ה"בקיצור" בוואצאפ [לחץ כאן](#)

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי

רכישת ספרי המחבר באתר אמזון

בקישורים הבאים

[בקיצור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיצור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיצור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיצור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיצור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיצור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)